SLOVENSKÁ REČ

ROČNÍK VII. ČÍSLO 1.

SBIERAJME ZRIEDKAVÉ SLOVÁ A VÝRAZY!

Rýchly rozvoj spisovnej slovenčiny v ostatných dvoch desaťročiach okrem kladných stránok mal i neželateľné účinky, takže v istých prípadoch hrozilo nebezpečenstvo, že náš spisovný jazyk až priveľmi sa odkloní od dobrých rečových zvyklostí predprevratových, najmä v slovníku a frazeológii.

V malom národe so živou a životaschopnou literárnou tradíciou veľký jazykový prielom bol by mohol otriasť základmi spisovného jazyka. Preto Matica slovenská hneď po svojom oživotvorení roku 1919 začala nadväzovať na dovtedajšie dobré jazykové zvyklosti a uvádzať ich do svojich vydaní. Pritom ohľad na pravopis, na vlastnú ortografiu, hral iba bočnú úlohu, bo najsamprv bolo treba zachovávať dobré slovenské slová, tvary a výrazy, lež i chrániť jazyk pred škodlivými a nepotrebnými cudzotami, čo sa natískaly do spisovnej slovenčiny hlavne z rozličných mimojazykových príčin.

Roku 1932 k očistnej práci v spisovnom jazyku prihlásila sa skupina jazykospytcov a milovníkov slovenčiny, ktorí najmä v prvých ročníkoch Slovenskej reči zaujali obranný postoj vo veciach vzdelávania spisovnej slovenčiny a v množstve úvah, článkov i drobných poznámok usilovali sa obhajovať tradičné poučky správnosti jazykovej, a keď bolo treba, vhodne odôvodňovali, prečo sa načim vzdať niektorých starších zvyklostí.

Matica slovenská prijala do svojho stredu Slovenskú reč a umožnila rozšíriť ju v našej verejnosti. A hoci podnes všetky úlohy jazykovej kultúry slovenskej nie sú ešte splnené, jednako máme už za sebou obranné obdobie a načim pomýšľať i na rozšírenie tvorivých zásahov do spisovného jazyka.

Musíme mať na ume, že rozvoj a ustálenie spisovného jazyka nezávisia len od spisovateľov, vedeckých pracovníkov a publi-

cistov, hoci im patrí vedúca úloha, ale aj od všetkých príslušníkov národnej pospolitosti, ktorí používajú spisovnú reč a ktorí výdatne môžu v každodennom živote napomáhať prácu spisovateľov.

Jesto mnoho živých rečových hodnôt, ktoré spisovatelia nestihnú vždy zachrániť, hoci spisovný jazyk by mohol potrebovať i mnohé zriedkavé slová a výrazy, keby sa o nich vedelo. V spisovnej reči zriedkavé alebo neznáme nárečové slová a výrazy zanikajú a niektoré nikdy sa neuplatnia v knihách, často len preto, že z príslušnej nárečovej oblasti niet nateraz spisovateľov, ktorí by hodnotné slová používali. Preto sa obraciame s prosbou na slovenskú verejnosť, aby nám pomáhala sbierať slovníkové a frazeologické svojskosti živej slovenčiny.

Naisto každý z nás pozná rozličné zaujímavé slová a výrazy, ktoré ešte nikdy nečítal a ktoré by nemaly zahynúť. Nezabúdajme, že nejedno málo známe slovo dalo by sa dobre použiť na prístavbe budovy spisovného jazyka, keby sa o ňom vedelo. Zo skúsenosti vieme, že mnohé zabudnuté alebo neužívané nárečové slová možno dobre použiť na príklad v rozličných vedeckých terminologiách.

Budeme Vám veľmi povďační, ak si zaznačíte presne fonetickým pravopisom neznáme nárečové slová a výrazy a ak nám ich pošlete s označením miesta (obce), kde ste ich počuli. Rozumie sa, že vítané nám bude, ak pritom poznačíte aj význam slov a výrazov. Z odpovedí Jazykový odbor Matice slovenskej založí osobitný abecedný soznam a podľa potreby použije sosbieraný materiál. (Odpovede ráčte adresovať takto: Jazykový odbor Matice slovenskej, Turčiansky Sv. Martin, do ľavého kúta dolu pripíšte: Vo veci Matice slovenskej od poštovného oslobodené podľa min. nar. č. 15.250/V-20.)

Sme presvedčení, že naša výzva stretne sa všade s ochotou a porozumením a že v krátkom čase budeme môcť započať s uverejňovaním slovníkových a frazeologických príspevkov, ktoré od Vás dostaneme.

Redakcia.

Jazyk má své plné právo, je-li ve všem svůj. Dnes člověk v novinách i často v knihách čte anebo ve shromážděních slyší slovenštinu, která není slovenštinou, nýbrž jen odbarvenou češtinou. Slovenštinu přece nedělá, že se místo českého d u š e napíše d u š a, místo t e ď t e r a z a pod. J á d r o m u s í b ý t i s l o v e n s k é. Přejí-li si Slováci, aby jejich spisovný jazyk přestal býti spisovným jazykem, ať jen následují příkladu takových slovenských novinářů, politiků a spisovatelů, myslících po česku a jen p o v r c h n ě píšících a mluvících po slovensku... *Josef Zubatý.*

Henrich Bartek:

PRÍPONY MNOŽNÉHO INŠTRUMENTÁLU PODSTATNÝCH MIEN.

V súčasnom spisovnom jazyku množný inštrumentál má spravidla len dve prípony *-ami* a *-mi*. Okrem toho v istých prípadoch bývajú aj prípony *-y* a *-i*. Pri niektorých vzoroch stretáme sa s príponovými dvojtvarmi v množnom inštrumentáli. No jednako po dôkladnejšom preskúmaní veci dajú sa i tu zistiť vývinové smernice, ktoré naznačujú, že časom podľa jednotlivých vzorov celkom presne sa ustáli užívanie prípon *-ami* a *-mi*.

Niektoré nárečia majú len príponu *-ami*, v iných zas prevládajú síce tvary na *-ami*, lež popri nich sú i tvary na *-mi*. Táto okolnosť spôsobuje, že často v praxi nevieme si dať rady, či užiť príponu *-ami* alebo príponu *-mi*.

Belo Letz v článku Zjednodušenie vo vývine skloňovania našich substantív (SR IV, 203 a nasl.) poukázal na hlavné príčiny zjednodušenia v skloňovaní podstatných mien a pritom — rozumie sa — dotkol sa i rozšírenia prípony *-ami* v inštrumentáli (porov. SR IV, 206). Pravda, ním konštatovaná tendencia rozšíriť príponu *-ami* vo všetkých substantívnych inštrumentáloch je správna. No jednako načim ju doplniť pozorovaniami zo spisovných zvyklostí.

Prípona *-ami*.

1. Všetky podstatné mená ženského a stredného rodu ako aj mužské *a-* a *ja*-kmene (vzor *sluha, vodca*) majú bez výnimky príponu *-ami*, na pr.: *rybami, ulicami, dlaňami, kosťami, paňami, mestami, srdcami, sluhami, vodcami*. Sem patria i podstatné mená stredného rodu na *-ie* s inštrumentálnou príponou *-iami*: *vysvedčeniami*.

P o z n á m k y. — Pri vzoroch *dlaň* a *kosť* nesprávne sa užíva i prípona *-mi*. Tvary „zbraňmi", „obličajmi", „nádejmi", „kosťmi", „vecmi", „starosťmi" ap. sú chybné v próze. Obstoja len v básnickej reči, ak sú nevyhnutné pre rým.

Damborský (Slovenská mluvnica I, 198) pri vzore *mesto* uviedol v zátvorkách i druhotvar na *-mi* a trefotvar na *-y*, no v spisovnej reči tvary „mestmi", „mesty", putmi", „puty" sú celkom nezvyčajné, a tvary na *-mi* nepatria ani do básnickej reči. To isté platí aj o inštrumentáli množného čísla pri podstatných menách,

skloňovaných podľa vzoru *srdce*. Správne je len *srdcami*, a nie aj „srdcmi“ a „srdci“, ako to chybne uvádza Damborský (l. c. 200).

I pre vzor *dievča* treba uznať iba príponu *-ami: dievčatami, dievčencami*. Tvary „dievčenci“ a „dievčatmi“ i „dievčaty“ zbavia len v básnickej reči, ak to vyžaduje rým.

2. Pri mužských podstatných menách vzoru *chlap, dub, meč* prípona *-ami* je bezvýnimočne, ak sa kmeň končí dvoma spoluhláskami, na príklad: *listami, vencami, koncami, hosťami, drozdami, príspevkami, pieskami, práškami, krúžkami, mozgami, nechtami, týždňami* a podobne.

Okrem toho prípona *-ami* je nevyhnutná pri podstatných menách mužského rodu, zakončených spoluhláskou *-m*, na príklad: *stromami, domami, snemami, hromami, pogromami* a podobne.

P o z n á m k y. — Pre rým môže byť prípona *-ami* aj pri ostatných substantívach mužského rodu. V básňach môže teda byť i *mečami, dubami, chlapami* ap., lež spisovná próza v týchto prípadoch dáva prednosť tvarom na *-mi*. — V próze býva prípona *-ami* v zaužívaných výrazoch, prejatých z ľudovej reči, na príklad *zubami-nechtami*, hoci ináč slovo *zub* žiada v množnom inštrumentáli príponu *-mi* (*zubmi* ako *dubmi*).

Prípona *-mi*.

Všetky podstatné mená, skloňované podľa vzorov *chlap, dub* a *meč*, ak ich kmeň je zakončený iba jednou spoluhláskou — okrem spoluhlásky *m* — majú v množnom inštrumentáli príponu *-mi*, na príklad: *chlapmi, dubmi, mečmi, hradmi, grófmi, dachmi, hájmi, vekmi, úsekmi, kostolmi, kráľmi, zákonmi, koňmi, snopmi, darmi, klasmi, spevmi, mužmi* a podobne.

P o z n á m k y. — V básnickej reči, ak to vyžaduje počet slabík vo verši alebo rým, môže byť v týchto prípadoch i prípona *-ami*, ktorá má mocnú oporu v ľudovej reči. — Pravda, prípona *-mi* v spisovnej próze je tu nepomerne častejšia, takže niet pochyby, že ju treba ustáliť ako jedine platnú. Spisovná reč jej dáva prednosť pravdepodobne preto, že 1.) dobre naznačuje mužskú kategoriu podstatných mien a 2.) je pohodlnejšia než prípona *-ami* (slovo s príponou *-mi* je o slabiku kratšie).

Prípony *-y* a *-i*.

Podstatné mená mužského rodu skloňované podľa vzorov *chlap* a *dub*, majú niekedy v množnom inštrumentáli príponu *-y*

a podstatné mená, skloňované podľa vzorov *chlapec* a *meč*, príponu *-i*. Sú to staršie prípony a užívajú sa iba v predložkových inštrumentáloch, na príklad: *za vrchy, pod oblaky, pred pár týždni* (Damborský, Slovenská mluvnica I, 183) a pod. Pravda, v terajšom spisovnom jazyku sú nepomerne častejšie tvary *za vrchmi, pod oblakmi, pred pár týždňami* a pod.

P o z n á m k y. — Množné inštrumentále na *-y* a *-i* pri podstatných menách mužského rodu sú na mieste v zaužívaných ľudových výrazoch, ktoré prenikly do spisovného jazyka. Ináč v spisovnej próze nemajú miesta. Preto odsúdiť treba pokus, aby sa tieto prípony ujímaly v spisovnej próze na škodu prípon *-mi* a *-ami*.

Belo Letz:

KOLEKTÍVA.

Okrem jednotného, množného a napokon dvojného čísla spomína gramatická náuka aj prípady, keď substantívum je s tejto stránky defektívne, lebo užíva sa alebo iba ako pomnožné, alebo iba v čísle jednotnom. K tomuto ostatnému druhu patria aj kolektíva, podstatné mená, čo označujú množstvo osôb alebo vecí, hoci majú podobu singulárnu, na príklad: *kamenie, bučina, učiteľstvo, Slovač* ap.

Kolektíva vznikly asi tak, že veľa smyslami vnímaných osôb alebo vecí, rozumie sa toho istého druhu, prichádza obyčajne spolu. Keď sú na zretelí hlavné tieto podmienky, teda veľké množstvo a obyčajnosť, nie je na podiv, že pomáhaly vytvoriť predstavu celku a daly základ hromadnosti, čo sa vyslovuje kolektívom. V príklade to znamená, že ak ide iba o niekoľko „kameňov", predstava celku neskŕsa, a tak nie sú „kamením", ale „kameňmi", pokým v opačnom prípade — povedzme o celej ich hrobli — hovorí sa o „kamení".

Podľa tohto predpokladu mohlo by sa očakávať, že ak sú uvedené podmienky, kolektívum obyčajne vznikne. Lež nie je bez zaujímavosti, že ako mnohé kmeňoslovné druhy nevyčerpávajú všetky derivačné možnosti, tak neskŕsajú vždy ani hromadné slová, aj keď označujú mnohé veci toho istého druhu. Tak niektoré slová (ako na príklad *hrach, fazuľa, mak* ap.), v jednotnom čísle vyslovujú aj množstvo, čo je ich spoločný znak s kolektívami, ale

nemajú podoby slov hromadného značenia, a to azda preto, lebo nimi označené veci prichodia samé (na pr. *mačný máčik*) veľmi zriedka. I zdá sa, aj keď akosi paradoxálne, že kolektívum vzniká najmä vtedy, keď je protikladom singulárnosti.

Ďalšiu shodu pri menách hromadnosti s inými kategoriami kmeňoslovnými vidno i v rozdielnej derivačnej zaťaženosti ich prípon (porov. veľa dokladov na *-ie* alebo na *-ina* s kolektívami na *-ež*) a ďalej v okolnosti, že tieto sufixy nie sú čiro kolektívne, ale vyslovujú aj iné rozličné funkcie (porov. *-ic* mien dejového významu, *-ina* pri deadjektívach ap.). Preto je azda i toľká odchylnosť medzi odvodzovacími základmi kolektív, ktorými nie sú iba podstatné mená (*hydina, lístie, otroctvo* ap.), ale aj iné čiastky reči (*stárež, bohatstvo, našinstvo* ap.). No rozhodne poučné sú pre stavbu slova doklady bez hotového slova základného, lebo ako výnimky narušujú štruktúru obyčajnej podoby kolektíva (porov. *ovocie, raždie* ap.). V inej formulácii značí táto okolnosť, že v týchto prípadoch máme iba hromadné slová, pokým singulárne a nekolektívne ich tvary neprichodia v našej reči.

A napokon ešte v tomto úvode treba zdôrazniť túto zvláštnosť. Ako, povedzme, pri deminutívach alebo pri augmentatívach vnikáva do významového obsahu derivátu aj prvok emociálny, ktorý ho zastiera, i slová tejto kategorie doznievajúce na príponu *-ač* majú okrem kolektívnosti istý odtienok pejoratívnosti; je už jednak v značení derivačného základu samého a vo významovej funkcii sufixu (*žobrač, hniľač*; porov. *bruchač, havkáč*) a jednak sa iba viac-menej (asi analogiou) predpokladá (*Slovač, junač*).

Z pomedzi prípon kolektívnych mien možno pre slovenčinu uviesť najmä tieto: *-ie* (-ьje), *-ina, -stvo, -tvo* (-ьstvo), *-ež* (-ežь), *-ač* (-ačь).

1. Prípona *-ie* (-ьje).

Ak neutrálne mená kolektívneho významu s *jo*-kmeňovým sufixom pokladá Leskien (Grammatik der serbo-kroatischen Sprache, str. 300) za veľmi časté v reči srbochorvátskej, jeho mienka sa môže právom rozšíriť na všetky slovanské reči (stsl. *oglije, dǫbije, kamenije, orěšije*; z participií *roždenije, znanije*; srb. *gložje, grablje, orašje*; rus. *bylie, stvolie, zelie*; č. *uhlí, dříví, hloží, zelí*; poľ. *drzewie, kłosie, kwiecie* ap. Miklosich, Vergleichende Stammbildungslehre, str. 64 a nasl.).

Hoci v slovenčine je, zdá sa, derivačná zaťaženosť tohto sufixu o niečo menšia ako v češtine (porov. na príklad: *zelí, dříví* [u Czambla ešte aj *drevie*, str. 66], *olší, kvítí, smetí, nádobí, rákosí* atď.), jednako aj v tejto hromadnej funkcii je dôležitá počtom svojich derivátov; sú odvodené:

1. Z podstatných mien:

a) mužského rodu: *hložie* (< hloh), *hvozdie* (< hvozd) *hlúbie* (< hlúb), *kamenie* (< kameň), *korenie* (< koreň) *listie* (< list), *orešie* (< orech), *prútie* (< prút), *parožie* (< paroh), *sihlie* (< siheľ), *uhlie* (< uhoľ), *tŕnie* (< tŕň) ap.

b) ženského rodu: *bodľačie* (< bodľač, hoci už aj v tomto základe cítiť kolektívnosť), *borovčie* (*borovka), *borievčie* (< borievka), *čačinie, čečine* (< čačina, čečina; už aj tu s významom hromadným), *čučoriedie* (< čučoriedka), *haraburdie* (< haraburda), *chabzdie, chabdie* (< chabzda, chabda), *ihličie* (<*ihlič alebo ihlica), *jedličie* (< jedlica), *ľadvie* (<*ľadva), *lieštie* (< lieska), *malinčie* (<*malinč, kde -č- môže byť aj analogické), *papraťie* (< paprať), *rakytie* (< rakyta), *súhviezdie* (< -hviezda), *skálie* (< skala), *tŕstie* (< trsť), *tvrdohubie* (< -huba), *vŕbie* (< vŕba), *žabičie* (< žabica) ap.

c) stredného rodu: *bralie* (< bralo), *perie, páperie* (< pero), *hadie mliečie* (< mlieko) ap.

2. z tvaru adjektívneho: *krovie* (< krov-), *stromovie* (< stromov-) ap.

3. zo slova dejového významu, čo označuje konkrétum: *siatie* (Czambel, Rukoväť, str. 66).

4. zo základu rozličného pôvodu, ktorý prichodí v terajšej reči najmä iba v derivátoch: *ovocie, sitie, šašie, záružlie, čmanie, zbožie* (sъ+ bog+ bje; bog ako v bohatý; porov. Josef Holub, Stručný slovník etymologický, str. 348), *obilie* (asi z *ob(v)il; uv. m., str. 177; podľa Miklosicha (uv. m. 94) v tomto slove je l-ové participium vo funkcii prídavných mien, ako: hnilý, smelý ap.).

Aj keď ide o dvojhláskovú príponu, možno tvrdiť, že kvantita kmeňovej samohlásky sa pri tvorení slov hromadného významu nemení; teda ani dlhá samohláska sa neprikráti: *hlúbie* (< hlúb), *prútie* (< prút), *tŕnie* (< tŕň), *lieštie* (< lieska), *vŕbie* (< vŕba) ap. Nejednostnosť javí sa pri substantíve „listie" (Pravidlá 170), ktoré má asi analogiou aj dlhú kvantitu, *lístie* (Tvrdý 253, *prútie, siatie, vŕbie* ap., teda i *lístie*).

Podoby so skráteným sufixom: *lísta, skála, prúta, čučorieda* ap. sú nárečové, preto všetky naše gramatiky sú proti ich spisovnému užívaniu.

P o z n á m k a: Kolektívna prípona *-ija* (stsl. *bratija, rabija, svatija*; srb. *braća, brdja nija*; rus. *knjažьja, sêmija*; č. *bratří, paní*; poľ. *bracia* ap. Miklosich, uv. m. str. 69 a n.) zachovala sa v takýchto prípadoch: *bratia, hostia, rodičia, dvaja, obidvaja* ap.

2. Prípona *-ina.*

Okrem hojných deadjektív so značením konkrétnym (*bystrina, husacina, škvarenina* ap.) a miestnym (*cudzina, lysina, hlbina* ap.) podstatné mená na *-ina* sú utvorené často aj zo substantívneho základu, keď vyslovujú miesto alebo i hromadnosť. V niektorých kmeňosloviach kolektívna funkcia tejto prípony sa ani neuvádza (na pr. Leskien, uv. m.), a to azda preto, že vo veľa prípadoch ťažko usúdiť, či sú nomina loci alebo kolektíva. Ich význam teda nie je taký zjavný ako pri dokladoch s príponou *-ie* a neraz ho uspokojivo nemožno vystihnúť. Lež jednako niet pochybnosti, že sa týmto sufixom odvodzujú aj slová hromadného značenia, čo sú rovnocenné dublety mien na príponu *-ie* (*trstie-trstina, šašie-šašina*), *-ež* (č. *drůbež-hydina*) ap. Aj Miklosich (uv. m. str. 132) tvrdí, že slová na *-ina* môžu byť niekedy kolektívne (stsl. *družina*, srb. *gvoždjušina: grožđje;* rus. *zvêrina, denьžina, poščečina*; č. *zvěřina, družina*; poľ. *družina, mościna* ap.) a Vondrák (Vergleichende sl. Gr. 544) hovorí, že *i* tohto sufixu pochodí z *ī*; tak ruské *družína* má dlhú kvantitu ako litovské kolektíva na *-ýnas, -ýnė*: *elksnýnas, elksnýnė.*

Keďže aj naše synchronické gramatiky (na príklad Damborský 115) rozlišujú pri desubstantívach, doznievajúcich na *-ina*, jednak značenie miestne a jednak hromadné, prichodí dať miesto tomuto kladnému stanovisku, lež, pravda, s opakovaním mienky, že kolektívny význam týchto derivátov nebýva vždy dosť presvedčivý.

Podstatné mená tejto skupiny vznikly:

1. zo substantív a) rodu mužského: *batožina* (< batoh), *borina* (< bor), *bučina* (< buk), *družina* (< druh), *dubina* (< dub), *hydina* (< hyd), *javorina* (< javor), *sihlina* (< sihoľ), *hložina* (< hloh), *kršliačina* (< kršliač), *lesina* (< les) ap.

b) rodu ženského: *brezina* (< breza), *chvojina* (< chvoja),

trstina (< trsť), *jelšina* (< jelša), *vrbina* (< vŕba), *zverina* (< zver) ap.

2. z tvaru akjektívneho: *borovina* (< borov-), *bukovina* (< bukov-), *krovina* (< krov) ap.

3. z deverbatíva: *siatina* (< siat-); zo zámena: *našina* (< náš-); zo základu rozličného, čo prichodí najmä v derivátoch: *sítina, šašina, čečina* ap.

Krátka kvantita základných slov sa v týchto kolektívach na *-ina* nemení: *družina* (< druh), *hydina* (hyd), *sihlina* (< siheľ) ap., dlhá samohláska sa alebo zachováva: *sítina* (sít-), *kršliačina* (< kršliač), *siatina* (< siat-) ap., alebo sa skracuje: *vrbina* (< vŕba), *našina* (< náš) ap.

3. Prípona *-stvo* (-ьstvo).

V niektorých kmeňosloviach niet ani poznámky o kolektívnom význame odvodenín so sufixom *-stvo*. Keď ich Leskien (uv. m. str. 299) uvádza, hovorí iba, že sú abstraktami, *bratstvo* (< brat), *družstvo* (= družьstvo). S ním shoduje sa na príklad aj Miklosich (stsl. *ljubьstvo, cêsarьstvo*; srb. *ljudstvo, našinstvo, susjedstvo*; rus. *židovstvo, carstvo*; č. *jezdectvo, měšťanstvo, ptactvo*; poľ. *kupiectwo, męstwo* (= mężьstvo), *towarzystwo* ap. uv. m. str. 179).

No Vondrák (uv. m. str. 593) tvrdí, že keď slová na *-stvo* rozšíria túto príponu o *-ije*, tak sa stáva, že medzi obidvoma zakončeniami je významový rozdiel; ak v češtine slovo doznieva na *-stvo*, je kolektívne, lež ak je výsledkom derivácie s rozšírenou príponou *-ství* (< ьstvije), má význam abstraktný.

Keďže v slovenčine netvoria sa podstatné mená sufixom **-stvie*, ale iba *-stvo*, táto prípona má pochopiteľne obidve tieto významové funkcie, čo značí, že ak je možné, derivát na *-stvo* je i abstraktum, i kolektívum. V príklade: české *biskupstvo* = kolektívum, *biskupství* — abstraktum; slovenské *biskupstvo* = kolektívum, ak značí (všetkých) biskupov, lež *biskupstvo* = abstraktum, ak ide o hodnosť biskupskú.

Z povahy hromadných slov s touto príponou vysvitá, že vznikaly obyčajne:

1. z podstatných mien konkrétnych, čo sú:

a) mužského rodu a označujú často zamestnanie, hodnosť, stav a príslušnosť, ale sú aj iné: *biskupstvo* (< biskup), *cárstvo* (< cár), *členstvo* (< člen), *dvoranstvo* (< dvoran), *farárstvo*

(< farár), *grófstvo* (< gróf), *hasičstvo* (< hasič), *kaplánstvo* (< kaplán), *kňažstvo* (< kňaz), *ľudstvo* (< ľud), *meštianstvo* (< mešťan), *mníšstvo* (< mních), *mužstvo* (< muž), *občianstvo* (< občan), *obyvateľstvo* (< obyvateľ), *orolstvo* (< orol), *pánstvo* (< pán), *peňažníctvo* (< peniaz), *Slovanstvo* (< Slovan), *susedstvo* (< sused), *tvorstvo* (< tvor), *učiteľstvo* (< učiteľ), *veriteľstvo* (< veriteľ), *voličstvo* (< volič), *zemianstvo* (< zeman) ap.

Asimiláciou kmeňovej a príponovej spoluhlásky skrsly kolektíva: *herectvo* (< herec), *hodovníctvo* (< hodovník), *jazdectvo* (< jazdec), *katolíctvo* (< katolík), *kupectvo* (< kupec), *Nemectvo* (< Nemec), *otroctvo* (< otrok), *pešiactvo* (< pešiak), *rehoľníctvo* (< rehoľník), *remeselníctvo* (< remeselník), *roľníctvo* (< roľník), *úradníctvo* (< úradník), *vtáctvo* (< vták), *žiactvo* (< žiak) ap.

b) ženského rodu: *horstvo* (< hora), *školstvo* (< škola), *vodstvo* (< voda), *rastlinstvo* (< rastlina), *loďstvo* (< loď), *šatstvo* (< šaty) ap.

c) stredného rodu: *kniežatstvo* (< knieža [i maskulínum]), *zvieratstvo* (< zviera), *pupenstvo* (< pupno) ap.

2. z tvaru adjektívneho: *duchovenstvo* (duchovn-), *predstavenstvo* (predstaven-), *učňovstvo* (< učňov-), *židovstvo* (židov-), *sudcovstvo* (sudcov-) ap.

Dlhá kvantita základného slova sa zachováva: *vtáctvo* (< vták), *katolíctvo* (< katolík) ap., výnimka: *peňažstvo* (< peniaz). Krátka hláska predlžuje sa iba v niektorých menách na *-an*, ako by bolo utvorené z tvaru adjektívneho: *meštianstvo* (< mešťan), *občianstvo* (< občan), *zemianstvo* (< zeman), ale *kresťanstvo, pohanstvo* ap. (Damborský 115.)

4. Prípony *-ež* (-ežь), *-ač* (-ačь).

1. Prípona *-ež*: Kolektívne značenie majú i deadjektíva *mládež* a *stárež* v slovenčine. Loskien (uv. m. str. 257) ho zas nespomína: *mládež* (< mlâd), *stárež* (< stâr). O vývine niektorých slov s príponou *-ež* (rus. *molodežь, cholostežь*; č. *drůbež, mládež*; poľ. *młodzież* ap. Miklosich, uv. m. str. 339) poznamenáva Vondrák (uv. m. str. 628 a 656), že sú pôvodne *jo*-kmene, čo sa staly feminínami v slovanských rečiach. Koreňová kvantita obidvoch týchto kolektív je predĺžená: *mládež* (< mlad-), *stárež* (< star-).

P o z n á m k a: Damborský (str. 115) uvádza v tejto skupine aj „drôbež" (< č. *drůbež*), hoci po slovensky je hydina, a ďalej deverbatíva *lúpež* a *krádež*, no kolektívnosť necítiť v ich značení.

2. Prípona *-ač*. Význam prípony *-áč*, *-ač* (< -ačь) máva pejoratívny odtieň (*brucháč, žobrač*), ale ak je tento sufix krátkej kvantity (*-ač*), prichodí s derivátmi značenia hromadného, čo sú ako dublety k nekolektívnym slovám, doznievajúcim na *-ák, -iak*, na príklad: *chrobač* (chrobák), *junač* (junák), *Slovač* (Slovák) ap., i pejoratívny význam majú: *hniľač* (hniliak), *sedľač* (sedliak), *žobrač* (žobrák) ap.

*

Ak sa porovnáva hromadný význam substantív, a to nielen tej istej prípony, vysvitne, že v ich kolektívnosti sú dosť veľké rozdiely. Pokým niektoré vyhovujú podmienkam, čo túto kategoriu charakterizujú (*skálie, junač* ap.), iné na príklad tvoria ozaj ľahko množné číslo (*mužstvo-mužstvá, družina-družiny* ap.) a sú kolektívne iba v tom smysle, že ich singulár predstavuje neurčitý počet osôb alebo vecí, ktoré označuje základné slovo; ide tu o polokolektíva, čo sú vlastne prechodom k menám nehromadného značenia.

Napokon tento prehľad obsahuje iba hlavné sufixálne skupiny kolektív. Okrem nich bolo by možné hovoriť, povedzme, o sklone niektorých druhov ženských *i*-kmeňov vyslovovať hromadnosť. V terajšej reči sú to, pravda, výnimočné prípady, ale nadväzujú na poznatok, podľa ktorého stsl. *čędъ* < čędo, *dětъ* < dět, *murъ* <*murъ > murinъ (Miklosich, 53 a n.), *Rusъ* = Rusi a potom Rusko (porov. Podkarpatskú Rus); číslovky: *pętь ... desętь* a substantívum *vetъšь* sú pôvodom kolektívne (Vondrák 642); badať túto vlastnosť v slovách *mlaď* (poľ. *młodz*), *čeľaď* ap., ba i vo *zver* (fem. č. *zvěř*), ktoré sa v slovenčine zaznáva a nahradzuje funkcionálne zafaženejším kolektívom „zverina".

Komu je najvyšším vzorom terajšia spisovná reč naša, tomu, pravdaže, nevyhovuje reč ľudu. Ale kto pozná reč ľudu, toho naveky oduševní jej naprostá srozumiteľnosť a jasnosť.

Slovenčina smie mať iba jeden rozumný, odôvodniteľný cieľ, a to je: slúžiť za most ku vzdelaniu ľudu slovenského. *Samo Czambel.*

*

Česká gramatika a český slovník nie sú naše, a tak pre túto príčinu my sa s nimi uspokojiť nemôžeme, ale vlastnú gramatiku a vlastný slovník mať musíme. *Ľudovít Štúr.*

Ján Mihál:

ZO SLOVENSKEJ SKLADBY.

(Pokračovanie.)

Podľa toho, čo sme povedali o dvojčlenných vetách v SR VI, 335—340, obsahujú vzťah bytosti a deja. Teda svojím výrokom vyhovujeme aj psychologii tvarovej.

Každý dvojčlenný vetný vzťah má dva členy: člen určovaný, čiže subjekt (podmet, člen bytosti), a člen určujúci, ktorý obsahuje látku na určenie prvého, t. j. člena deja, vlastnosti, čiže predikátu, prísudku. (Porovnaj: Kratina: Úvod do celostní a tvarové psychologie 78.)

Dvojčlenné vety sú teda štrukturálne celky dvoch pochopov (pojmov), z ktorých jeden je subjektom, druhý predikátom. Dvojčlennú vetu si predstavíme ako obraz istej figúry s úzadím, kde figúra je podmetom, úzadím je prísudok, medzi ktorými je nielen fenomenálny, ale aj funkcionálny rozdiel. Podmet býva zvyčajne na začiatku vetnej štruktúry, lepšie si ho zapamätúvame, intenzívnejšie vstupuje do nášho vedomia, má inakšie poslanie ako prísudok, úzadie, ktoré je len akýmsi funkcionálnym komplementom podmetu.

Načim poznačiť, že myslíme len na dvojčlenné vety oznamovacie: kladné alebo záporné. Ostatné druhy dvojčlenných viet (opytovacie, rozkazovacie, zvolacie, želacie) sú formálne i funkcionálne iného charakteru.

Objektívne situácie sveta okolo nás chápeme ako javy, teda fenomenálne. Situácie vyvolávajú v nás myšlienky a súdy najčastejšie s dvoma pochopmi. Tieto pochopy, presadené na gramatický plán, voláme subjektom a predikátom. Posledné dva pochopy tvoria štruktúru vety.

Veta in abstracto je štruktúra. Jej obsahom a či významom je myšlienka, ktorej zasa fenomenálnym konkrétnym korešpondentom je dorozumievací jazykový prejav, tvar, majúci figúru a úzadie — podmet a prísudok.

Povedali sme (SR VI, 190), že veta je dorozumievacia jazyková jednotka v medziach iktu a kadencie, tvar, ktorý je rozdelený hranicou iktu a kadencie na figúru a úzadie — podmet a prísudok.

Časti tvaru navzájom súvisia, veď sú vo vzťahu. Súvislosť môže byť voľná, korelácia figúry a úzadia je priširoká, na pr. vo vetách *chlapec chodí, dievča píše* a pod., naopak zasa vo vetách *hrabáčka hrabe, kosec kosí, tráva je zelená* je súvislosť podmetu a prísudku tesnejšia, korelácia pevnejšia.

Ako máme tvary, v ktorých vše figúra, vše úzadie nadobúda prevahu, t. j. zamieňavo vystupujú v našom vedomí, hoc prevaha úzadia

nad figúrou býva len optickým klamom, tak máme i vety, v ktorých podmet s prísudkom sa zdanlivo môžu zameniť. Ináč určovanie predmetu pri vetnej analýze nerobí ťažkostí, hoc je významová hranica slov v podmete a prísudku i neurčitá.

Jespersen (podľa SS IV, 105 a n.) hovorí, že špeciálnejšie slovo z dvoch, spojených slovesom *jest* (= existovať), je vždy podmetom, na pr. *ty si mršina.* V tejto vete je špeciálnejšie *ty,* teda to je podmetom.

Ale Brøndal (Morfologi og syntax, str. 96, citujem podľa SS IV, 108) vyčítal vraj Jespersenovi, že kritizoval syntaktický fakt pomocou vetných významov, teda morfologicky, a uvádza vetu *všetko je márnosť,* v ktorej špeciálnejšie slovo je *„márnosť"*, a nie je podmetom. Jespersen vraj premietol vzťahy vo sfére aktuálneho smyslu do sféry smyslu o sebe.

Lenže vetu *všetko je márnosť* môžeme aj obrátiť na *márnosť je všetko* a vtedy je podmetom *márnosť* a prísudkom *je všetko,* lebo v obrátenej vete aktuálny smysel slova *márnosť* stal sa špeciálnejším. Významový rozsah slova *všetko* a slova *márnosť* je približne rovnaký, preto ich môžeme figurálne zamieňať vo vetnej štruktúre. Náhodou tie slová (*všetko* a *márnosť*) nemajú špeciálnych sémantických hraníc, nie sú významove pregnantné, vyhranené, preto hociktoré môže byť podmetom alebo prísudkom. Závisí to jedine od centrálneho zamerenia, čo závisí zas od danej situácie, ktorú vyjadrujeme fonologickými prostriedkami, intonáciou a prízvukom.

Pokúsme sa figurálne meniť vetu *ty si mršina* pri tých istých fonologických protikladoch a hneď zbadáme, že nejde nám to tak ľahko ako v predošlej vete, lebo významové hranice slov *ty* a *mršina* sú pregnantnejšie.

Jespersen zavádza tzv. alternatívnu analýzu, t. j. pri rovnakosti rozsahu aktuálneho smyslu v danej situácii oboch členov istej vetnej štruktúry môžeme štruktúru figurálne meniť, ale podmet zostane podmetom a prísudok prísudkom. Schématicky dá sa to naznačiť takto: *S V P* abo *P V S* (S=subjekt, V=kopula, P=prísudok).

Proti tejto Jespersenovej téze vystúpil a podvrátil ju vraj už A. H. Gardiner (Speech and Language, str. 286) a podvracia ju i Dokulil (SS IV, 110), lebo vraj normálny spôsob intelektuálny vetnej konštrukcie je všeobecne najprv podmet a potom prísudok a vraj vo všetkých známych jazykoch je výrazná tendencia ponímať prius ako *S*, posterius ako *P*. Dokulil dodáva, že narušenie zvyčajnej hierarchie (poriadku) vetných členov býva signalizované na pláne fonologickom vetnou intonáciou a vetným prízvukom, a potom pokračuje, hovoriac, že v normálnych intonačných pomeroch prvým členom vety býva vždy podmet a vraj zvrat normálnej štruktúry býva vyjadrený fonologickými proti-

kladmi. Jespersena vraj sviedol optický klam, zavinený nedokonalosťou bežného vizuálneho vetného symbolu.

Tvarovosť vetnej štruktúry s figúrou a úzadím, charakterizovaná iktom a kadenciou, nedopúšťa lokálnu zmenu a funkčnú stálosť podmetu a prísudku, keďže podmet a prísudok sú determinované hranicou iktu a kadencie, ktorá sa vedno mení s pozičnou zmenou podmetu a prísudku. Pozrime tieto vety:

Škôldozorca || bol vysoký, pekný človek. (J. Čaják, Únos 248.)
Podmet || je prvý člen vety. (Pravda, len zvyčajne!)

Uvedené vety nemôžem ani povedať, ani vysloviť takto:

Vysoký, pekný človek bol || škôldozorca,...
Prvý člen vety je || podmet.

So zmenou miesta je spojená i zmena funkcie podmetu i prísudku:

Vysoký, pekný človek || bol škôldozorca.
Prvý člen vety || je podmet.

Je zaujímavé, že zmena hierarchie členov dvojčlennej vety vedno vystupuje s ich zmenou funkčnou, čiže podmet sa stáva predikatívom, predikatívum (prísudkové meno, doplnok) sa stáva podmetom. Pravda, pozičná zmena nie je možná vždy práve preto, že nastáva i zmena funkčná, na pr. vetu *kôň je nepárnokopytník* nemôžem zmeniť takto: *nepárnokopytník je kôň* a tu predikatívum a podmet ani nemajú rovnaký nielen aktuálny smysel, ale ani smysel *o sebe*, lebo slovo *jednokopytník* je všeobecnejšie ako slovo *kôň*.

Psychologické rozoberanie dvojčlenných viet zavádza do rozboru len jednoduchý prísudok (predikát), či veta zneje *chlapec píše* a či *chlapec je ustatý, Boh je láska* i pod. (Porovnaj Rostohar SS III, 211 a nasl.)

My sme svoje povedali v SR VI, 335—340 a odôvodnili sme tam svoje stanovisko. Za základný člen prísudku pokladáme vždy verbum finitum (určitý tvar slovesa), ktoré je tvorcom vzťahu medzi pochopom subjektu a pochopom predikátu. Lenže načim rozoznávať dva druhy slovies. Jedny vyslovujú holú existenciu bytostí, druhé vyslovujú činnosť bytostí a existencia je imanentne v nich. Prvý druh slovies by som nazval — ak smiem použiť chemické názvoslovie — slovesami jednomocnými, druhé slovesami dvojmocnými. Na pr. sloveso *byť* (esse) vyslovuje holú existenciu niečoho, sloveso *mať* privlastňuje voľačo dakomu, ale naraz vyslovuje imanentne aj existenciu dakoho; sloveso *písať* vyslovuje imanentne existenciu a činnosť voľakoho.

Nemali by sme rozoznávať dvojaké prísudky: slovesné a neslovesné. Prísudok je len jednaký, rozdiel je len v tom, že niekde sú základným členom tvary slovesa jednomocného, v druhých prísudkoch

sú základnými členmi tvary slovies dvojmocných. Dopĺňať treba vlastne oba základné členy prísudkové, a to buď atribútom verbálnym (tzv. doplnkom), buď objektom, čiže predmetom. Dopĺňanie závisí čiste od situácie. Na pr. často mi nestačí povedať *chlapec píše,* ale musím vetu doplniť alebo predmetom, alebo príslovkovým určením a pod.; a taktiež vyskytnú sa situácie, v ktorých mi stačí povedať *Boh je,* no zväčša tú vetu načim doplniť. Teda pri takomto chápaní vecí by sme mali vlastne len syntaktické binomy (dvojčleny) typu *chlapec píše* a *Boh je.* Lenže treba rešpektovať i mienku iných.

Podľa náhľadu iných máme v slovenčine a taktiež v ostatných slovanských jazykoch, okrem ruštiny, a potom v jazykoch románskych a germánskych nielen binomy, ale aj trinomy (trojčleny) typu: *lúka je zelená, die Wiese ist grün, le pré est vert, the meadow is green, pratum viride est* a podobne; za binomy sa počítajú typy: *žiak píše, der Schüler schreibt, l'éleve écrit, the pupil writes, discipulus scribet* etc.

Už v SR VI, 339 sme podotkli, že slovanské jazyky sa rozčesly v tvorení perifrastických minulých časov na dve skupiny: na západnopoludňovú a na polnočno-východnú. A povedali sme i to, že jazyk ruský pokročil ešte ďalej a štruktúrou tzv. menných predikácií (verbum finitum slovesa „esse" a plus ako doplnok dajaké nomen) sa priklonil nielen k jazykom ugro-finským, ale k jazykom baltským a vôbec neindoeuropským.

Ak zostaneme pri triedení binomickom a trinomickom [*chlapec píše* (*SP*) *lúka je zelená* (SVP)], to v jazykoch indoeuropských máme (okrem ruštiny) binomy a trinomy, v ruštine a arabčine len binomy vo všetkých osobách sg. a pl., v jazykoch ugrofinských (súdim podľa maďarčiny, hoc sa môžem mýliť, lebo keby voľakto podľa ruštiny posudzoval v tejto veci slovanské jazyky, by sa dôkladne mýlil, ale nemám naporúdzi potrebné pramene) a v hebrejčine (porovnaj Menahem Naor: Neues Lehrbuch der Hebräischen Sprache, str. 9 a 29) zväčša len v 3. osobe sg. a pl., hoc v citovanej učebnici hebrejčiny sa hovorí, „Die Gegenwartsformen des Zeitwortes *sein* werden gewöhnlich weggelassen". Prehľadne by sme postavili vec takto:

Binomy:

jazyky indoeuropské	maď., ruština
puer scribet, chlapec píše	*a fiu ír, 'maľčik píšet*
Trinomy:	Binomy:
equus est egrotus	*a ló beteg*
kôň je chorý	*lošaď boľna*

Schématicky:

S P	*S P*
S V P	*S P*

Podľa toho v jazyku slovenskom máme dva typy predikácií: *binomický — chlapec píše* — a *trinomický — Svet je krásny* (Gacek: Zápisky 165).

Jespersen zastáva stanovisko, že formálna trojčlennosť (trinom) — *Svet je krásny* — je výrazom i vnútornej syntaktickej trojčlennosti vetnej štruktúry, no nie osobitným prípadom dvojčlennej (binomickej) syntaktickej štruktúry. (Porovnaj SS IV, 107.) On vidí v type *svet je krásny* trojčlenný nexus (spojenie SVP, t. j. subjekt+kopula+predikát) osobitnej gramatickej figúry, ktorej centrálnym členom je verbum finítum.

No Dokulil v svojom referáte (SS IV, 105 a n.) o Jespersenovej knihe Analytic Syntax (London 1937) dodáva, že niet zásadného rozdielu pri tomto chápaní medzi nominálnymi predikáciami so sponou a predikáciami slovesnými. Vyčituje Jespersenovi, že svojím chápaním delí od seba typy vetných štruktúr tak si blízke, ako je ruské *dom || nov* a maďarské *a ház || magas* na jednej strane a typy *svet || je krásny* na druhej strane a spojuje vraj zasa typy tak rôznorodé, ako sú *svet || je krásny* a *svet || beží.*

Dokulil sa usiluje vyhnúť Jespersenovej formulácii tým, že nominálne predikácie typu trinomického *svet || je krásny* a taktiež binomického typu ruského *dom || nov* a maďarského a *ház || magas* chápe len ako binomické, no pri tom všetkom Jespersenom ponímané trinomy typu *svet || je krásny* označuje ako tématické binomy. A okrem toho uznáva, že tlak formy pri nominálnych predikáciách (verbum finítum jednomocného slovesa plus dajaké nomen) tématických schémy *S V P* silne gravituje k predikáciám slovesným, hlavne vraj tam, kde sloveso má hodnotu sémantickú (významovú) na pr. *er || wurde krank, il || semble malade, chlapec || chodí bosý, zdá sa chorým* a pod. Schématicky si predstavuje vec takto: S x P (x je korelačný príznak predikácie, ktorý sa môže rozlične doplňovať, tak na pr. tieto vety: *mladosť || pochabosť; čo || rozum, to || hlava, pálenka || fundament; lenivá ruka || hotová muka, prísaha || konská bisaha, zábudlivosť || hotové nešťastie* — Dokulil schématizuje takto: S x° P (x° znamená, že predikatívna spona nie je vyjadrená samostatným slovesom alebo slovom vôbec).

Tento eliptický typ je v slovenskom jazyku dosť zriedkavý, najčastejšie sa vyskytuje v povrávkach, v porekadlách. Ako taký by mohol byť veľmi starý a svádza na formulovanie tézy, že b i n o m i c k ý t y p: *dom || nov, a ház || magas, staroba || choroba* a pod. b e z a u g m e n t u (p r í m n o ž k u, s p o n y) b o l v p r a s l o v a n s k o m j a-

zyku všeobecne bežný, len časom potom v tých jazykoch slovanských, ktoré prichádzaly viac do styku s jazykmi germánskymi a románskymi, kde trinomický typ alebo binom so sponou: *das Pferd ist krank, the boy is sick, le garçon est malade* ap. bol už bežnejší, zovšeobecnel typ trinomický alebo podľa Dokulila tématický typ binomický: *svet || je krásny, dzien || jest piękny, prijatelj || je zdravnik, vuci || su životinje, přátelé || jsou zdrávi* ap.

Najčastejší typ v slovenčine a taktiež aj v ostatných slovanských jazykoch okrem ruštiny je *svet || je krásny*, ktorý Dokulil schématizuje takto: S X_v^f P (X_v^f znamená, že spona je vyjadrená slovesom v rozličných modifikáciách modálnych i temporálnych). Zriedkavý typ je v slovenčine *mršina tá žena*, ktorý má podľa Dokulila túto schému: S X_n^f P (X_n^f značí, že spona je nie slovesná, ale nominálna).

Jedno je isté: schématické znázorňovanie si môže vymyslieť každý, kto sa zaoberá syntaxou. Všeobecne platnej schématizácie nikdy nebude. Nevravíme, že Dokulilova alebo Jespersenova nevyhovuje, no pokúsime sa podať svoju.

Podľa vetných klišé dvojčlenných viet, môžeme triediť jazyky zhruba do dvoch skupín: I. skupina (jazyky indoeuropské okrem baltských a ruského) má podľa nás tieto schémy: S P (P je predikát slovesný, verbum finitum slovies dvojmocných) a S p N (p je predikát slovesný slovies jednomocných, N je nomen predikatívu, meno prísudkové, ktoré akokoľvek determinuje smysel jednomocného slovesa) a napokon výnimočná schéma S Ø N (Ø nijaké sloveso, N ako v predošlej schéme; II. skupina (jazyky ruské, baltské, ugrofinské a vôbec neindoeuropské) má podľa nás tieto schémy: S P (P ako v I. skupine: *chlapec || píše = a fiu || ír*), S Ø N (Ø nijaké sloveso, N ako v prvej skupine) a napokon ako výnimočná skupina S p N (p tvary jednomocného slovesa, N nominálna determinácia ktoréhokoľvek druhu).

Príklady slovne i schématicky:

I. skupina:						II. skupina:					
chlapec	*píše,*		*puer*	*scribet*		*maľčik*	*pišet*		*a fiu*	*ír*	
S	P		S	P		S	P		S	P	
kôň	*je chorý*		*equus est egrotus*			*koň*	*bolen*		*a ló*	*beteg*	
S	p	N	S	p	N	S	Ø	N	S	Ø	N
staroba	*choroba*					*a fiu*	*otthon van*				
S	Ø	N				S	N	p			

Lenže nebolo by veci na osob, keby sme nepredpokladali nijaké výnimky. Pravda, že niet pravidla bez výnimky, uplatňuje sa i tu. Ako

z uvedených príkladov vidíme, v maďarčine je klišé so slovesami jednomocnými, na pr. *ő || itt van, az apa || a kertben van* (on je tu, otec je v záhrade), no v jazyku ruskom ani v takých klišé niet „kopuly", na pr. *on || zdes', otec || v ogorode.* Alebo v maďarčine je *én || vagyok az út,* no v arabčine *en-et-täriku* (ja cesta)* — podobne ako v ruštine, *ja || put',* alebo mad. *te || fiam vagy,* no arabsky *entebni* (ty môj syn), podobné ruskému *ty || moj syn.*

Podľa tohto všetkého pýta sa predpokladať, že uvedené vetné klišé bez „kopuly", schématicky S Ø N, je v ruštine proti tomu, čo hovorí Vondrák (VslGr. II, 432): „Im Ar. finden wir noch Belege mit der Kopula, ein Beweis, dass der Ausfall derselben nicht als urslav. oder gar ursprachlich aufgefasst werden kann, z. B. *gdě jest nyne Ugorьska zemlja,* Nest. Laur. 5", prajazykové. Predsa doklad na existenciu „kopuly" v starých pamiatkach jazykových nemusí hneď znamenať ich jestvovanie i v prajazyku. Do vetných klišé v starých pamiatkach jazykových sa mohla „kopula" dostať vplyvom jej existencie v tých jazykoch, pod vplyvom ktorých stálo pero pôvodcu starých písomných pamiatok. V tomto prípade mních Nestor istotne vedel nielen po grécky, ale aj po latinsky, a tak jeho klišé s kopulou môžu byť cudzieho, no nie domáceho pôvodu, tobôž, keď v písanom slohu (hlavne v úradnom a listinnom) ešte i dnes vnášajú sa do vlastného jazyka cudzoty nielen lexikálne, ale hlavne syntaktické.

Problém genézy atématického (bezkopulového) predikatívu je veľmi zaujímavý, no vybočuje z rámca tejto state. Spomínané veci sme podávali skôr len ad informandum.

(Pokračovanie.)

ROZLIČNOSTI.

***sotník = stotník, *sotnina = stotina.** — V niektorých denných časopisoch pridržajú sa tvarov „sotník" a „sotnina", ktoré v spisovnej slovenčine majú oporu iba v Pravidlách slk. pravopisu, no nie v literárnej tradícii, a rozumie sa, ani v živej reči. — Slovenčina pozná len slovo *sto,* naproti tomu v češtine je i genitív plurálu „set", takže tam sú dva kmene, preto je pochopiteľné, že v češtine sa zachovaly staršie formy „setník" a „setnina". V slovenčine niet množného genitívu „sot" alebo „sôt", preto aj odvodené slová sú iba z tvaru *sto,* vlastne z prídavného mena *stotý,* ktoré len v novšom čase ustúpilo v spisovnom jazyku novotvaru *stý.*

Správne po slovensky je *stotník,* na príklad: poslal kňemu *Stotňík* Práťelow (Swaté Písmo II, 606, preklad kanonika Palkoviča z roku 1829); poslal k nemu *stotník* priateľov a riekol (Nový zákon I, 114, vydanie Spolku

* Citované podľa Cz. Gergely—J. Fogarasi: A magyar nyelv szótára, VI, 814.

sv. Vojtecha z roku 1913, preklad Hlinkov); poslal k nemu *stotník* priateľov a povedal (Nový zákon, str. 77, vydanie Biblickej spoločnosti britickej z roku 1936); stal som sa v krátkom čase *stotníkom* (centurio) a poslaný som bol do Judstva (Ferko Urbánek, Sionitka 34). — V Jančovičovom slovníku z roku 1848 sú slová *stoťina,* század; *stotňik,* százados; *stotňička,* századosnő; v Pechányovom slovníku: százados, *stotník*; század, *stotina*; Kálal z turčianskeho a banskobystrického nárečia uvádza: *stotina,* česky setnina; *stotnik,* česky setník, lat. centurio.

V bulharčine majú slová *stotnik, stotina, stoten* (t. j. stý), v srbochorvátčine je *stoti,* v slovinčine *stotni, stoti, stotnik, stotina.* Keďže v týchto slovanských jazykoch neboja sa novotvarov, odvodených z koreňa *stot-*, nemusíme sa ich báť ani v slovenčine. A preto píšme dôsledne *stotník, stotina,* veď sú to oddávna zaužívané slová v živej i spisovnej reči.

stý, dvojstý, trojstý. — Czambel v Rukoväti (3. vydanie, str. 310) uznával v spisovnej reči dvojtvar *stý* a *stotý.* Aj u spisovateľov možno nájsť obidva tvary, na pr.: Už ti *stý* raz opakujem, že si ho vezmem k nám (Tajovský VII, 6); Náš *stotý* hosť poctený bude pekným vencom a 100 korunami (Urbánek V, 14). V živej reči prevláda tvar *stotý,* v spisovnej reči aspoň v ostatných rokoch víťazí tvar *stý,* lebo má oporu aj v slovách *dvojstý, trojstý* atď. (Nehovorí sa „dvojstotý", „trojstotý" atď.) Keďže sa spisovný jazyk rozhodol pre tvar *stý,* načim ho dôsledne užívať.

dekanstvo, dekanát; dekanský, dekanátny. — Podľa Bernoláka (Slowár 359) *Dekanstwí* značí: 1. decanatus, maď. dékánság, 2. vice-archi-decanatus, maď. vitze-esperetség; podľa Jančovičovho slovníka z r. 1848 *dekánstvo,* maď. dékánság, alesperesség. Z týchto príkladov vychodí, že už pred sto rokmi latinské decanatus poslovenčovalo sa na *dekanstvo.* — V cirkevnej reči slovenskej napospol sa uživa dnes iba slovo *dekanstvo,* a nie „dekanát" (*dekanstvo* značí: 1. dekanskú hodnosť, 2. dekanský úrad, 3. dekanov istej oblasti cirkevnej, teda má i význam kolektívny). Tak i u spisovateľov, na pr.: ...biskup hľadal takého na *dekanstvo* (Tajovský II, 110).

Latinské decanatus značí aj univerzitnú hodnosť a úrad. V tomto prípade máme dvojtvar. V Bratislave medzi študentstvom častejšie sa hovorí *dekanát,* lež popri tom i *dekanstvo.* Tvrdý uvádza len slovo *dekanstvo.* Pravidlá slk. pravopisu majú *dekanstvo* aj *dekanát.* Michal Bodický, ktorý sám bol dekanom ev. teologickej fakulty, užíval slovo *dekanstvo,* na pr.: Keby som bol mal starosť len o prednášky, bol by som sa do toho vžil. Viac práce a starostí mal som s *dekanstvom,* čo bolo spojené s mnohým dopisovaním (Rozpomienky a pamäti, str. 348). Bodický aj cirkevný úrad volal správne *dekanstvom,* na pr.: Za časov môjho *dekanstva* mali tam starého učiteľa Šuhajíka, Slováka ako repa (tamže, str. 155). Teda i pre univerzitný úrad a hodnosť máme slovo *dekanstvo.*

Keďže sa pridržame správnej zásady, že cudzie slová podľa možnosti treba prispôsobovať slovenčine, prednosť musíme dávať slovám *dekanstvo* a *dekanský* pred slovami „dekanát" a „dekanátny". Je síce pravda, že podnes častejšie, ba takmer výhradne sa užíva slovo *rektorát,* no to na veci nič nemení. Veď niektoré slová cudzieho pôvodu sa prispôsobujú skôr a iné neskôr.

Napokon treba poznamenať, že v slovách *dekan, dekanstvo, dekanský* vyslovujeme tvrdé *d*, a nie *ď*. Výslovnosť s *ď* už Bernolák právom označil za českú.

***lakaj = lokaj.** — U starších autorov a kde-tu podnes možno sa stretnúť i s druhotvarom „lakaj". U Bernoláka, Jančoviča a Loosa je len tvar *lokaj*. V dielach Kukučínových, Vajanského, Rázusových, Jesenského a iných prevláda tvar *lokaj*, hoci ani „lakaj" nie je neznámy (na pr. Vajanský VII, 302 a Jesenský II, 44).

Okolnosť, že Bernolák a Jančovič uvádzajú len tvar *lokaj*, svedčí o novšom prejatí tvaru „lakaj" z maďarského lakáj. Nech sa má vec akokoľvek, dôležité je, aby sme toto slovo vždy jednotne písali. Podľa našej mienky písať treba len *lokaj, lokajský, lokajstvo,* lebo tieto tvary prevládajú u našich súčasných spisovateľov i v hovorovej reči.

zúčastniť sa na niečom, v niečom. — Už niekoľko rokov upozorňujeme na nesprávnu väzbu „zúčastniť sa niečoho". Veď i Pravidlá slk. pravopisu uznávajú iba predložkové väzby *zúčastniť sa v niečom, na niečom.*

Sloveso *zúčastniť sa* malo predchodcu v *účastiť sa* a *účastniť sa* vzniklo podľa výrazu *mať účasť*, ktorý sa vždy viazal a viaže s predložkovými pádmi. Veď napospol sa hovorí len *mať účasť na niečom* a *mať účasť v niečom* (zriedkavejšia je väzba *mať účasť pri niečom*), no nikdy „mať účasť niečoho".

Sloveso *účastniť sa* je v terajšom jazyku dosť zriedkavé, lebo ho nahradilo sloveso s predponou *z-*: *zúčastniť sa.* Ale jednako nezaškodí poukázať na to, ako viazali naši spisovatelia slová *účastniť sa* a *účastný.* Hľa, aspoň niekoľko dokladov: Nuž s nimi rovno | *účastniť sa* hodlám *na dedictve* (Hviezdoslav VI, 106); No *na rozhovore sa* už *neúčastnil* (Kukučín XV, 231); byť iným šťastiu zrkadlom, | a sám tak *účastniť sa v ňom* (Hviezdoslav IX, 79); ...Ach, veď ráno bola v chráme, z celej duše sily | *v nábožnosti účastná*... (Hviezdoslav VIII, 100); ....posielali..., i znamenitú bryndzujasienku, *pri ktorej sme bývali* i my neraz *účastní* (Kukučín XIII, 228—229). — Ako vidno, slová *účastniť sa* a *účastný* viažu sa s predložkovými pádmi. Netreba vari dokazovať, že s predložkovými pádmi musia sa viazať i slovesá *zúčastniť sa* a *zúčastňovať sa,* ktoré si zachovaly väzby slovesa *účastniť sa.*

Doklady zo spisovateľov: Zprvu sa každý okúňa *zúčastniť sa na dnešnej veselosti* (Kalinčiak IV, 23, vydanie z r. 1922); Ale práve preto malo sa len málo ľudí *na poľovačke zúčastniť* (Kalinčiak VII, 158); Môj otec, Eliáš Michna, *sa zúčastnil na* viacerých *pohyboch* krajinských (Kalinčiak VIII, 53); Jej muž živo *zúčastnil sa na* tehdajších *slovenských pohyboch* (Vajanský II, 131); Všetci pôjdu Boha chváliť do kostola riadkom, | *na večeri Pánovej sa zúčastniť* tiež spolu (Hviezdoslav VIII, 101); ...zemianstvo *nezúčastňuje sa na* slovenských *zábavách* (Šoltésová V, 32); ...prišly do reči výdobytky boja za svobodu. *Oba sa v ňom zúčastnili* od počiatku do konca (Kukučín XXIII, 246); A moje srdce, *zúčastnené pri tom,* | slov nenachodiac k ponose, | len osŕka (Hviezdoslav V, 308); Kotlínsky kraj v staré časy *nezúčastnil sa pri* národných *pohyboch* (Vajanský X, 138).

Z týchto príkladov jasne vychodí, že slovesá *zúčastniť sa* a *zúčastňo-*

vať sa viažu sa s lokálnymi predložkami *na*, *v* a *pri*. Nehovorme teda „zúčastniť sa zábavy", ale *zúčastniť sa na zábave* (*na predráške, na slávnosti* a pod.): *zúčastniť sa v obchode, v podniku* a pod.

***strievičky = črievičky.** — V ostatnom čase niekoľkí čitatelia sa nás spýtali, či je správne slovo „strievičky", lebo ho vraj užívajú i spisovatelia, ktorí majú dobrú slovenčinu (na pr. Ján Hrušovský, Jánošík II, 103: „v cestovných strievičkách"). Pravidlá slk. pravopisu správne uzákonily tvar *črievica*, teda zdrobnene *črievička*. Už Bernolák v Slowári (317) uviedol tvary *črewica, črewička, črewičisko* atď. Jančovičov slovník štúrovskej slovenčiny má heslá: *črjevica*, maď. czipő, *črjevička*, czipőke, *črjevičisko*, nagy czipő. Tvary so začiatočným *čr-* sú aj v ostatných slovníkoch. Tak píšu i prední spisovatelia, na pr.: prichodilo nám ísť popri komorníkoch a sluhoch vo frakoch, v punčochách do kolena a *črieviciach* (Kukučín IX, 146); obul *črievice* a vyšiel tiež na verandu (Vajanský V, 122); Nad panákmi s paličkami, nákrčníkmi, *črievicami*, ..., smial sa v duchu (Vajanský I, 70); Ráno už od piatej počuješ ťažké kroky *črievisk*, ani čo by regiment mašíroval (Rázus, Maroško 4).

Už v praslovančine bolo slovo **červьjь*, z neho je cirkevnoslovanské *črěvьjь*, ukrajinské *čerevýk*, slovinské *črevelj*, staré srbochor. *črěvija* atď. Iba v češtine začiatočné *čr-* zmenilo sa na *str-* (a potom i na *tr-*), na pr. *střevíc* z *črevica*, *třešně* zo *střešně* a to z *črešňa*, *střevo* z *črevo* ap. V slovenčine niet zmeny *čr-* v *str-*, a preto nijako neobstojí slovo „strievičky" miesto všeobecne známeho *črievičky*. Správne sú teda iba tieto slová: *črievica, črievička, črievisko, črievičisko*.

***paštika = paštéta, paštétka.** — Podľa Pravidiel slk. pravopisu správne je len slovo „paštika". No tomu sa prieči literárna tradícia i živý jazyk. Bernolák v Slowári (2046) poznačil dvojtvar *paštéta* i *paštéka*, lež prednosť dal druhotvaru „paštéka". V Loosovom slovníku je ľudová forma *paštétna*. U spisovateľov možno nájsť takéto tvary: nie je jedno suchý zemiak a *paštéta*... (Vajanský VIII, 20); Nebude sa páčiť husacina, byfstek, *paštéta* (Vajanský X, 379); *paštety* štrassburské neobťažujú stoly (Vajanský II, 193); čo sú hodny tvoje *paštéty* (Jégé, Medzi nimi 166); častujúc ju vtom, pravdaže, *paštetkou*... (Hviezdoslav XIV, 244); ani čo by sa najedla *paštieky* (Podjavorinská I, 22). — V Turci v živej reči sú známe len slová *paštéta* a *paštétka*.

Slovo prišlo k nám prostredníctvom nemeckým z francúzštiny. Keďže v nemčine zneje *Pastete*, je pochopiteľné, že v slovenčine sa zachovalo i druhé *t*. Tvar „paštieka" podľa našej mienky je umelý. — Správne po slovensky je teda takto: *paštéta, paštétový, paštétka* (g. pl. *paštétok*), *paštetár, paštetárstvo*.

predložiť na podpis, nie „k podpisu". — Na otázku *na čo?* je predložková väzba s *na*, a nie s predložkou „k". Správne je teda takto: *predložiť listy na podpis* (nie „k podpisu"), *predložiť vec na rozhodnutie* (nie „k rozhodnutiu"), *predložiť rozpočet na schválenie* (nie „k schváleniu").

***četba = čítanie.** — Zo slovesného podstatného mena *kosenie* máme slovo *kosba*, k *prosenie* je *prosba* a pod. K slovesným tvarom *čítať, čítal, čítanie* malo by byť podstatné meno s príponou -ba „čitba", lenže takého

slova v slovenčine niet. Tvar „četba" nevyhovuje slovenčine najmä preto, že v nej niet slov z koreňa *čet-*, ktoré by patrily s významovej stránky k slovám, odvodeným z koreňa *čít-*. V češtine slovo „četba" je na mieste, lebo tam majú rozličné stupne kmeňa *čet-* (porov. *čísti, četl, čtu*). Matica slovenská od prevratu vydáva knihy pre stredoškolskú mládež pod názvom *Čítanie študujúcej mládeže slovenskej*. Prvý redaktor tejto sbierky, univerzitný profesor Jaroslav Vlček, istotne vedel, prečo spomenutú sbierku nepomenoval „četbou". — Ak dnes v spisovnej slovenčine kde-tu prichodí slovo „četba", nuž načim ho kvalifikovať ako nepotrebný bohemizmus. — Nehovorme „školská četba", ale *školské čítanie*, nie „povinná četba", lež *povinné čítanie* a pod.

***činiť sa = usilovať sa.** — V dennej tlači našli sme takúto vetu: „Naši Slováci sa činia." V živej i spisovnej reči sloveso „činiť sa" je celkom neznáme. A nenačim ho ani, bo dostačí nám sloveso *usilovať sa*. Uvedenú vetu po slovensky správne by sme povedali takto: Naši Slováci sa usilujú.

***dolovať = dobývať.** — V slovenčine máme *bane na zlato, na železo* ap., teda nie „doly". V baniach sa uhlie, zlato a pod. dobýva. Sloveso „dolovať" vo význame *dobývať* je v slovenčine neznáme. Je síce pravda, že sloveso *dobývať* má mnoho významov, lež nijako sa nekrižujú. Už Bernolák (Slowár 397) pri mnohých významoch slovesa *dobiwať* uviedol i tento: eruere, ausgraben, ki ásni, ki vájni. A práve tento význam potrebujeme pre banícku terminologiu.

menovať, vymenovať. — Medzi obidvoma slovesami je zrejmý významový rozdiel, ktorý sa pomerne často neprávom zanedbáva. Správne je *menujú ho Jánom*, ale: *vymenovať za profesora, vymenovací dekrét*, a nie „menovací dekrét". Porov. doklady zo spisovateľov: ...všetci čítali *vymenovací dekrét* (Jégé, Alina Ors. 158); ...prevzal *vymenovací dekrét* za univerzitného profesora (Michal Bodický, Rozpomienky 347); lebo sa predpokladalo, že ho *vymenujú za profesora* na bratislavskú univerzitu (tamže); Po úspešnom skončení môjho poslania malo byť mojou odmenou *vymenovanie za šéfa oddelenia* (Jégé, Medzi nimi 111); Thököly však *vymenovanie za kráľa* neprijme (Rázus, Odkaz mŕtvych 353). — Nehovorme: „dostal menovanie za profesora", „má menovací dekrét", ale: *dostal vymenovanie za profesora, má vymenovací dekrét* a pod.

***je hodno = hodno.** — Slovesný tvar „je" nemá byť na príklad v tejto vete: „Sú veci, ktorým je hodno zachovať vernosť", správne: Sú veci, ktorým hodno zachovať vernosť. Veď napospol sa hovorí len *To hodno spraviť*, a nie „To je hodno spraviť".

sendvič. — Niet námietok proti písaniu tohto slova podľa skutočnej výslovnosti. Naopak, treba len vítať, keď sa slová cudzieho pôvodu pravopisne prispôsobujú.

žúr, -u, *l.* -e, *n. pl.* -y, *m.* — Slovo *žúr* pochodí z francúzskeho *jour*. Keďže ide o slovo novšie prijaté, muselo sa priklonit k tvrdým *o*-kmeňom. Skloňujeme ho podľa vzoru *dub*. Lokál jednotného čísla je na *-e*, na pr.: *na žúre*. Množný nominatív a akuzatív vychodí na *-y*, na pr.: na koncerty a *žúry* prišly (Jesenský, Verše I, 108, 2. vydanie).

abažúr, -u, *l.* -e, *n. pl.* -y, *m.* — I toto slovo skloňujeme podľa vzoru *dub*, bo ide o složené slovo, ktorého druhou časťou je francúzske *-jour* (fr. abat-jour = abážúr, tienidlo).

***popelka = popolka, *popeluška = popoluška.** — V spisovnej reči obiehajú všetky štyri tvary. Pravidlá slk. pravopisu neuvádzajú z nich ani jeden. U Tvrdého je len tvar *popoluška*, 1. popolavá sliepka, 2. opustené dievča (v rozprávkach). Slová *popol, popolavý, popolník, popolnica* ukazujú na to, že prednosť patrí slovám *popolka* a *popoluška*.

***cez sto = vyše sto.** — „Bolo tam cez sto ľudí" je nesprávne, bo predložka *cez* vyjadruje to isté ako nemecké durch. Správne povieme: *Bolo tam vyše sto ľudí*, prípadne: *Bolo tam nad sto ľudí*. — Pri tejto príležitosti poznamenávame, že nárečový druhotvar „čez", ktorý je pomerne častý v staršej básnickej reči, do terajšej spisovnej slovenčiny nepatrí.

Opakovanie tej istej predložky. — Predložku opakujeme, keď zdôrazňujeme, na príklad: Odišiel *k* otcovi a *k* matke. Boli sme *v* Ružomberku, *v* Mikuláši a *v* Poprade. — Pravda, správne je aj: Odišiel k otcovi a matke. Boli sme v Ružomberku, Mikuláši a Poprade.

Väzba predložiek s pádmi. — Predložky sa priamo viažu s príslušnými pádmi, preto medzi predložkou a pádom nesmie stáť príslovka. Pravda, neobstoja ani väzby predložiek so spojkami *a, i* a *aj*. Nesprávne je: „pred a po predstavení" miesto *pred predstavením a po ňom*. Nehovorme: „hlasy za i proti mne" miesto *hlasy za mňa i proti mne*, „za a po vojne" miesto *za vojny a po nej*, „nad a pod domom" miesto *nad domom a pod ním* a pod.

***k rukám = do rúk.** — Na listy niekedy pripisujeme *do rúk p. X. Y.*, no kde-tu užívajú chybný zvrat „k rukám p. X. Y."

***krom, *krem = okrem.** — Do spisovnej prózy patrí len tvar *okrem*. Pravda, v básnickej reči, ak to vyžaduje rým alebo počet slabík vo verši, možno užiť i menej obvyklé tvary „krom", „krem" a „kreme".

***kolo = okolo.** — Predložka *kolo* je na mieste iba v básnickej reči. V bežnej próze užívame dôsledne len predložku *okolo*, a nie aj „kolo". Správne je teda *okolo dvora*, a nie „kolo dvora".

***dľa = podľa.** — Medzi predložkami a *dľa* a *podľa* niet významového rozdielu. V ostatných desaťročiach v spisovnej próze dáva sa prednosť predložke *podľa*, ktorá pre svoju častosť i dvojslabičnosť je výhodnejšia. Píšme a hovorme *podľa § 45, podľa všetkého, podľa toho* a pod., a nie „dľa §-u 45", „dľa všetkého", „dľa toho" a pod. Rozumie sa, že v básnickej reči je predložka „dľa" celkom na mieste.

***napriek zákazu = proti zákazu.** — Správne je: *Urobil to proti výslovnému* zákazu; chybné by bolo: „Urobil to napriek výslovnému zákazu". — V Slovenskej reči upozornili sme už viac ráz na to, že výrazy s predložkou „napriek" treba nahradzovať výrazmi s predložkou *proti*, a keď to nejde, tak si vypomáhame spojkovou väzbou s *jednako* alebo *hoci*. Nehovorme: „Napriek tomu, že som ho pozval, neprišiel, ale: *Hoci som ho pozval, neprišiel* — Nesprávne je: „Bol ukonaný dlhou cestou, a napriek tomu prišiel", správne: *Bol ukonaný dlhou cestou, a jednako prišiel.*

***navzdor, *vzdor = proti.** — Čo sme povedali o predložke „napriek", platí aj o predložkách „navzdor" a „vzdor". Ani ony nepatria do spisovného

a hovorového jazyka. Miesto „Urobil to navzdor zákazu" alebo „vzdor zákazu" hovorme a píšme: *Urobil to proti zákazu.* — Miesto výrazu „vzdor tomu" užime radšej spojkovú väzbu s *jednako* alebo *hoci.*

***po tejto stránke = s tejto stránky.** — Výraz „po tejto stránke" je pomerne zriedkavý u dobrých súčasných spisovateľov, ktorí miesto neho užívajú výraznejší zvrat *s tejto stránky.*

***prez = cez.** — Miesto predložky *cez* kde-tu počuť nárečové tvary „brez" a „prez", ktoré, pravdaže, nemožno odporúčať pre spisovnú reč. — Miesto „Má prez 70 rokov" hovorme a píšme: *Má vyše 70 rokov.*

***v sedem hodín = o siedmej hodine.** — V živej reči sa hovorí: *Prišiel o piatej*; *Predstavenie sa začína o ôsmej hodine*; *Obed bude o jednej* a tak píšu aj naši prední spisovatelia. Podľa češtiny začína sa hovoriť, ba i písať: „Prišiel v päť"; „Predstavenie začína v osem hodín"; „Obed bude v jednu" a pod. — Netreba azda dokazovať, že v spisovnej reči v tomto prípade musíme sa pridržať zaužívaných výrazov s predložkou *o.*

***za takýchto okolností = v takýchto okolnostiach.** — Po slovensky sa povie: *Ľudovít Štúr pracoval v ťažkých okolnostiach,* alebo: *v ťažkých pomeroch,* a nie: „za ťažkých okolností" a „za ťažkých pomerov". Hovoríme: *Je v nepríjemnej situácii,* alebo: *v nepríjemnom položení,* a preto správne je len: *Nemožno pracovať v takejto situácii,* alebo: *v takomto položení,* a nie: „Nemôže pracovať za takejto situácie."

***srov., *srovnaj = porov., porovnaj; *srovnávacia jazykoveda = porovnávacia jazykoveda.** — Anton Jánošík v Slovenskej reči (III, 251 a nasl.) podrobne poukázal na významové rozdiely medzi slovesami *porovnať* a *srovnať.* Podľa neho „sloveso *srovnať* (*srovnávať*) vyjadruje činnosť, usilujúcu sa o rovnakosť, indentitu, prípadne o srovnanie, zarovnanie dvoch nerovnakých vecí". Svoje tvrdenie objasnil i starodávnou ľudovou piesňou: Vy páni zemäni, my sme vaši poddaní; my budeme v čiernej zemi srovnaní, srovnaní (Bože môj, Otče môj...).

V slovenčine latinskému comparare zodpovedá *porovnať, porovnávať,* a nie „srovnať, srovnávať", preto aj miesto skratiek „sr." a „srov." píšme *por.* a *porov.* Pravdaže, ani druhý stupeň prídavných mien nemôže sa volať „srovnávateľ", lež *porovnávateľ.* Potom i gramatika, ktorá porovnáva, má meno *porovnávacia gramatika,* i *jazykoveda* je len *porovnávacia,* a nie „srovnávacia". — Keby sme v týchto prípadoch užívali tvary „srovnať, srovnávateľ, srovnávacia jazykoveda", časom by celkom zaniklo sloveso *porovnávať* a jazyk náš by sa zas ochudobnil o zaujímavé rozdiely, ktoré sa vyjadrujú rozličnými predponami *s-* a *po-.*

vyrobiť, výrobok; zarobiť, zárobok. — Treba pozorne rozlišovať významové nuansy pri predponách a nezamieňať predpony. *Robotník zarába a má dobrý alebo zlý zárobok.* Preto neslobodno hovoriť: „Vyrobil si sto korún", lež: *Zarobil si sto korún.* — Keby sa niekto pokúšal „*vy*rábať sto koruny", dostal by sa do temnice. — Pravda, v továrňach *vyrábajú* rozličné *výrobky.*

Poriadok slov v slovenčine. — Doteraz nepodarilo sa shrnúť v jasné pravidlá poučky o poriadku slov v slovenčine. No jednako dosiahlo sa aspoň to, že sa už nasilu neopravujú vety podľa jedného alebo dvoch vet-

ných vzorov, ktoré uznávaly naše gramatiky. Je dostatočne známe, že slovenčina nemá taký meravý poriadok slov ako na príklad francúzština, lež to ešte vonkoncom neznačí, že by bol v slovenčine celkom „voľný" slovosled.

Vari najviac chýb sa robí pri umiestovaní neprízvučných sloviek, najmä zvratného zámena *sa*. Podľa ruského spôsobu za istý čas bolo badať hlavne v predprevratovej slovenčine, že sa zvratné zámeno dávalo podľa možnosti vždy za sloveso, alebo aspoň veľmi blízko k slovesu. Kde-tu sa možno stretnúť s týmto zvykom podnes.

Pokúsime sa poukázať aspoň na hlavné chyby slovosledné. Najsamprv si všimneme zvratné zámeno *sa*, o ktorom vieme, priam tak ako o iných príklonkách (na príklad o *mi, ti, si* ap.), že je neprízvučné, a preto nemôže stáť na samom začiatku vety. Hľa, príklady: *Uč sa! Nech sa učí!* — V prvej vete je zvratné *sa* za slovesom, v druhej pred ním. To je dôkaz, že v slovenčine *sa môže stáť i* pred slovesom.

Miesto zvratného zámena *sa* závisí od členenia výdychového prúdu. Porovnajme s tejto stránky vety: *Vojaci sa vrátili* a *Naši statoční vojaci || vrátili sa už domov.* Prvú vetu vyslovili sme na jeden výdych, na jeden „dúšok", a druhú vetu na dva „dúšky". V prvej vete sa stojí pred slovesom, v druhej za slovesom, a to preto, že príklonka nesmie stáť na začiatku vety, ale ani na začiatku vetného taktu. — Chybné by bolo: „Naši statoční vojaci sa vrátili už domov."

Nechceme a nemôžeme na tomto mieste poukázať na rozličné poučky, týkajúce sa postavenia zvratného zámena *sa* vo vetách. No jednako upozorňujeme na zaujímavý zjav, ktorý má veľký význam pre jazykovú prax: Keď hovoríme, zriedka spravíme chybu v slovoslede, a hlavne príklonky umiestujeme správne v hovorovej reči. Z toho vyplýva praktické pravidlo pre poriadok slov: Prečítajte si nahlas napísaný text a hneď zbadáte nesprávnosti v slovoslede!

Rozumie sa, že toto pravidlo neplatí len o postavení zvratného zámena *sa*. Môžeme ho s úžitkom použiť vždy, keď sme v pochybnostiach, či veta má správny slovosled. — Teraz upozorníme ešte na niektoré staré chyby, čo sa ustavične opakujú. Tak na príklad podľa starších gramatík prídavné mená a zámená načim klásť pred podstatné mená. Táto meravá poučka nijako neobstojí v praxi, veď na príklad proti nej hovoríme *Matica slovenská*, a je to správne. Od stáročí sa modlia na Slovensku *Otče náš, ktorý si na nebesách...*, a nie „Náš otče, ktorý si..." Dôraz dávame na slovo *otče*, preto sa zmenil zvyčajný poriadok slov a zámeno sa dostalo za podstatné meno. Správne je teda: *Cti otca svojho a matku svoju*, bo v tejto vete zdôrazňujeme slová *otca* a *matku*, a nie zámenné tvary *svojho* a *svoju*. Kto by v spomenutej vete zmenil slovosled podľa „pravidla", spravil by z nej bezfarbú vetu: „Cti svojho otca a svoju matku", a jednako už aj o to sa u nás pokúsili.

Poriadok slov vo vetách závisí od intonácie vetnej a dôrazu. A keďže všetky intonačné a dôrazové pravidlá ťažko sa dajú zistiť, ba podnes neboly ešte náležite preskúmané, musíme postupovať veľmi obozretne pri odsudzovaní niektorých druhov slovosledu. Skúsenosť ukazuje, že najlepšie

pravidlo o slovoslede je toto: Prečítajte si nahlas napísaný text. Ak zistíte, že ide plynne, tak naisto poriadok slov je správny.

***pasovať = svedčiť.** — Cudzím slovám podľa možnosti vyhýbame, a to aj v hovorovej reči, kde ich je oveľa viac než v spisovnej. U dobrých autorov na príklad sloveso „pasovať" našli by ste iba v hanlivom smysle, ináč miesto neho dôsledne píšu *svedčiť*. Nehovorme: „To mu nepasuje", lež: *To mu nesvedčí.*

jeden-druhý. — Už Samo Czambel v svojej Rukoväti učil, že treba nahrádzať výraz „jeden-druhý" všade tam, kde možno zopakovať podstatné meno. Správne je: Obracia sa *s boka na bok,* a nie „s jedného boka na druhý"; Chodí *s miesta na miesto,* nie „Chodí s jedného miesta na druhé"; Prestupuje *s nohy na nohu,* chybne: „Prestupuje s jednej nohy na druhú"; Kladie to *z police do police,* chybne: „Kladie to z jednej police do druhej" a pod. Tak píšu aj naši prední spisovatelia, na príklad: Načo to časté prestupovanie *s nohy na nohu!* (Vajanský II, 13); Bolo prestupovania *s nohy na nohu,* krútenia sa sem a ta (Kukučín XXVII, 189); Musí čakať. Prestupuje *s nohy na nohu* (Rázus, Svety II, 343); Nevediac, čo povedať alebo robiť, prestupoval *s nohy na nohu* (Jégé, Adam Šangala 189); Anička... akoby v tanci prestupuje *s nohy na nohu* (Tajovský VII, 63); A títo úbohí ľudia, s čiapočkou v ruke, prestupujú *s nohy na nohu* ani na tŕňoch (Kukučín V, 156—157); Prestupoval *s nohy na nohu*... (Ondrejov, Zbojnícka mladosť 156).

chodák, chodec. — V Slovenskej reči (II, 160) upozornili sme na slovo *chodák* a uviedli sme jeho význam takto: Kto veľa chodí, je ...chodákom (nie chodcom!). Touto poznámkou nijako sme nechceli odsúdiť slovo *chodec*; pokúsili sme sa len zachrániť slovo *chodák,* ktorým označujeme dobrého chodca. Tvrdý (Slk. fraz. slovník) uvádza z Dobšinského doklad na slovo *chodák*: Ver je to *chodák,* ani olovený vták. Príklady na slovo *chodák* možno nájsť aj u našich súčasných spisovateľov, na príklad: Ja, *slabý chodák,* rátal som kilometre podľa cesty a napínal zrak, či už skoro prídeme do dediny (Tajovský IV, 147); Zrak *osamelého chodáka* tým smerom sa nesie (Šoltésová I, 183). — U Hviezdoslava nachodíme aj slovo *chodec,* na príklad: ver' neraz *ukonaný chodec* | si v božej tôni oddýchne (Hviezdoslav XII, 182). Slovo chodec poznal už Bernolákov Slowár. — K tvarom *chodák* a *chodec* pristupuje aj slovo *chodca,* ktoré z Kukučína uvádza Tvrdého slovník. Otázka je, ktoré z týchto troch slov vybrať a odporúčať, aby sa ustálilo v spisovnej próze. O slove *chodák* sme už povedali, že je na mieste, keď značí to isté ako „dobrý chodec". Z dvojtvarov *chodec* a *chodca* musíme dať prednosť tvaru *chodec,* bo je v terajšom jazyku častejšie. Tvar „chodca" má síce oporu v slove *predchodca,* no jednako dnes už zovšeobecnelo slovo *chodec,* a preto ho musíme odporúčať pre spisovnú reč. Poznamenať treba, že obidve slová (*chodec* i *chodca*) sú správne utvorené. V takomto prípade rozhodnúť sa načim pre tvar, ktorý je teraz častejší. A tu niet sporu o tom, že častejšie je slovo *chodec.*

***chemikovia = chemici; *technikovia = technici.** — V niektorých denných časopisoch dôsledne tvoria množný nominatív mužských životných podstatných mien, zakončených na *-ik,* príponou „-ovia", hoci podľa star-

ších i terajších našich gramatík treba užívať iba príponu *-i*, pred ktorou sa *k* mení na *c*. Napospol sa hovorí *kanonici*, a nie „kanonikovia", a preto správne je len *chemici*, nie „chemikovia", *technici*, nie „technikovia", *optici*, nie „optikovia" a podobne.

nebezpečenstvo; nebezpečie, nebezpeč. — Bernolákov Slowár (1663—1664) uvádza *nebezpečenstwí*, vulgárne *nebezpečenstwo*; Jančovičov slovník pozná len *ňebezpečenstvo*; u Loosa okrem slova *nebezpečenstvo* je už i *nebezpeč* (fem.), čo sa však nevžilo v spisovnej próze. Pravidlá slk. pravopisu uznávajú iba tvar *nebezpečenstvo*.

Z reči dobrých spisovateľov i z hovorovej slovenčiny sú všeobecne známe tieto výrazy: *Dostal sa do nebezpečenstva* (nie „nebezpečia"); *Sú vo veľkom nebezpčenstve* (nie „vo veľkom nebezpečí"). — Do prózy bezvýhradne patrí len slovo *nebezpečenstvo*. Naproti tomu v básnickej reči môže byť i *nebezpečie*, lež častejšie je *nebezpeč*, hlavne u Hviezdoslava, na príklad: Sám, odvrátiť tú *nebezpeč*, | sťa cherub stráži, v ruke meč... (Hviezdoslav V, 430); Akú radu?... Tomu hadu | (navždy zmariť *nebezpeč*) | žialo ztupiť — na krk stupiť | vojsko sober, vytas meč!" (VI, 57); Lež z takej aká *nebezpeč* | by mohla hosťom zhubou pohroziť (IX, 121); a vtedy štíti sa aj, kde *nebezpeč* je... (IX, 175); — Pravda, v básnickej reči prichodí kedy-tedy aj slovo *nebezpeka*, na príklad: To hadov zvyk — už v raji *nebezpeka* (Hviezdoslav XI, 411).

bezpečnosť; bezpečie, bezpeč, bezpeka. — U Bernoláka (Slowár 67) je len *bezpečnosť*, securitas, Sicherheit; priam tak u Jančoviča, u Loosa, u Tvrdého, ba aj v Pravidlách slk. pravopisu je iba heslo *bezpečnosť*. Z toho vyplýva, že v spisovnej próze sa má uplatňovať iba slovo *bezpečnosť*. Tak píšu i naši prední prozaici, na príklad: Mohol si gratulovať, lebo v okrese bola vzorná *verejná bezpečnosť* (Kukučín VIII, 161). — Od slova *bezpečnosť* máme i prídavné meno *bezpečnostný*. I toto dokazuje, že vychodiť treba z tvaru *bezpečnosť*, a nie „bezpečie".

Pravda, v básnickej reči sú na mieste i rozličné druhotvary, na príklad: Musíme vyššie, ...tam skorej budú *v bezpeči* (Hviezdoslav I, 110); ...pelešila *v bezpeč* uzavretá (II, 267); Zhola nič, najväčšia *bezpeč*, pán dvormajster (IV, 79); zostavujúc *bezpeč*, plnosť zdravia (V, 225); — svieti ako kryštál do modravej diale: | útulok jej, *bezpeč*!... (VIII, 97); — *bezpeka*: i schovať pod kľúč *bezpeky* | do skrine-rakvy naveky (Hviezdoslav IX, 156); z nástrahy zrodí-li sa *bezpeka* | a pravda sadne za stôl odveká? (tamže 182); Och, vidiac márnosť zemskej *bezpeky*, | kto nežalostí dnes, kto nebolestí!?... (Hviezdoslav VIII, 36); „Toto je tvoje" — vraví mu čosi — a v tom sa skrýva veľa *bezpeky* a istoty (Kukučín VI, 67). Slovo *bezpeka* iba kde-tu preniklo i do spisovnej prózy (porov. doklad z Kukučína), lež v záujme jednoznačnosti a terminologickej presnosti odporúčame, aby sa v próze užívalo iba slovo *bezpečnosť*, ostatné tvary nech ostanú len v básnickej reči.

násilnosť; násilenstvo, násilníctvo, násilie. — Tieto slová sa užívajú zamieňavo, no jednak dobré by bolo, keby sa aspoň v próze ich počet obmedzil. Bernolák na príklad (Slowár 1617) slovo *násilie* výslovne označil za české a odporúčal miesto neho *násilnosť*; u Loosa už stretáme tvary *násila*, *násilnosť*, *násilie*, *násilníctvo*; v Pravidlách slk. pravopisu je *násilenstvo* a

násilie; u Tvrdého *násilenstvo, násilie* a *násilníctvo*. Donedávna naši najlepší prozaici dávali prednosť všeobecne užívanému slovu *násilnosť*, na príklad: bol zásadným nepriateľom bytky a všetkých *násilností* (Kukučín XIII, 188); Iným vytýka krutosť a *násilnosť*, a on je horší od nich (Kukučín XXI, 217); pravda, časté je i rovnoznačné slovo *násilenstvo*, známe i z ľudovej reči, na príklad: Boly zákony, ktoré bránily i poddaných, ale v skutočnosti páni dovolili si také *násilenstvá*, aké sa im len zapáčily (Jégé, Adam Šangala 121); ...nenávidí *násilenstvo* (Vajanský III, 47); doklady na *násilníctvo*: Nie vrah náš starý: *násilníctvo*, lhárstvo, | zášť jeho všetka nepokoná s nami (Hviezdoslav V, 17). Príklady na slovo *násilie* nenačim uvádzať, lebo v ostatných rokoch hojne preniklo i do spisovnej prózy.

V záujme ustálenia terminologie bolo by dobré, keby sa aspoň v spisovnej próze obmedzily spomenuté synonymá. Azda by sa dala vec spraviť tak, že slovo *násilnosť* by ostalo pre právnickú terminologiu, synonymné *násilenstvo* mohlo by ostať v krásnej próze, slovo *násilníctvo* mohlo by sa špecifikovať na označenie aktu, vykonaného násilníkom, a slovo *násilie* malo by ostať iba v básnickej reči. Terajší stav s niekoľkými rovnoznačnými slovami prieči sa prepotrebnej ustálenosti, ktorá je nevyhnutnou požiadavkou odbornej terminologie.

ohlasovací lístok, prihlasovací lístok. — Obidva výrazy sú správne, ale nie rovnoznačné, lebo *ohlasovací lístok* značí to isté ako *oznamovací lístok*, veď významový rozdiel je aj medzi slovesami *ohlásiť sa, ohlasovať sa* a *prihlásiť sa, prihlasovať sa*.

Ohlásiť sa značí: 1. *oznámiť sa*, 2. *ozvať sa*, na príklad: 1.) Páni... poslali *sa ohlásiť na zámok* (Kalinčiak VII, 49); Bude v chyžke. Musím *sa uňho ohlásiť* (Kukučín II, 39); Bol by hneď popoludní prišiel, ale *som sa ohlásil u Julky*, a tí ma nechceli pustiť (Kuk. II, 214); „Poďte, rychtár, *ohlásime sa u Samka*" (Kuk. III, 16); Keby ťa nerada, veru by ťa *neohlásili na majáles* (Kuk. VIII, 94); Potom som pojal Tanganiku, ukázal som mu, *kde ma má* na druhý deň *ohlásiť* (Ondrejov, Africký zápisník 10); pobrali sme sa cez...Tisovec, *kde sme sa ohlásili u rodičov* profesora Lojku (Bodický, Rozpomienky 38); *Ohlásil som sa* v Kremnici *u Križku* (tamže 177); Slúžka ma už znala a vpustila *bez ohlásenia* (Tajovský XIII, 77). — S týmto významom slovesa *ohlásiť sa* (a *ohlásiť niekoho*) súvisí aj slovo *ohlášky* (v kostole), t. j. oznámenie (vyhlásenie). — 2.) ozvať sa: *Čas už ohlásil sa* svetu (Hviezdoslav VII, 93); „Ej, ba je to nie tak ľahko", *ohlásil sa paholok* (Kukučín VIII, 206); Až teraz uznala za vhodné *ohlásiť sa*. „Ponáhľaj sa, Anka... (Šoltésová II, 109); Andrej *sa mu ohlásil zpod lipy* (Vajanský XI, 21).

Podľa uvedených príkladov musíme rozlišovať: 1. *ohlasovací lístok*, t. j. lístok, ktorým sa ohlasujeme (oznamujeme), na príklad v úradoch majú alebo maly by mať pre návštevníkov ohlasovacie lístky, a 2. *prihlasovací lístok*, na príklad za člena do niektorého spolku.

akt, -u, *n. pl.* -y, *m.* — V jednotnom čísle je slovo *akt* mužské, no v množnom čísle križujú sa tvary „aktá", gen. „ákt" a *akty*, gen. *aktov*. Pravidlá slk. pravopisu uvádzajú i v množnom čísle iba tvary mužského rodu. Prax ukazuje, že významové rozlíšenie medzi tvarmi *aktá* a *akty* sa

nevžíva, a preto odporúčame skloňovať slovo *akt* i v množnom čísle len podľa vzoru *dub*, a to bez ohľadu na to, aký má význam.

fakt, -u, *n. pl.* fakty, *gen.* faktov, *m.* — To, čo sme povedali o dvojtvaroch v množnom čísle pri slove *akt*, platí aj o slove *fakt*. Tvary „faktá", „fákt", „faktám" atď. nahradzujme ľudovými a vžitými tvarmi podľa vzoru *dub*, t. j. *fakty*, gen. *faktov*, dat. *faktom*, lok. *faktoch*. Takýmto činom obmedzíme výnimky pri skloňovaní podstatných mien, čím náš jazyk len získa.

kupčiť s niečím, nie „niečím". — V Slovenskej reči sme už niekoľkoráz poukázali na to, že sloveso *obchodovať* viaže sa s predložkou *s* (*so*), lebo pôvodne i sloveso *chodiť* (*obchodiť, obchádzať*) vyžaduje predložkový inštrumentál. Podľa *chodiť s niečím* vzniklo *obchodovať s niečím* a, rozumie sa, i *obchod s niečím*. Väzba s predložkou *s* (*so*) je aj pri slovese *kupčiť* (veď „kupčiť niečím" značilo by kupčiť prostredníctvom niečoho). I naši prední spisovatelia užívajú len *kupčiť s niečím*, na príklad: Potom *kupčil s koňmi* (Tajovský III, 9); Jej prvý muž *kupčil s dobytkom* (Podjavorinská II, 101); *Kupčí* s Galassyho *drevom* (Rázus, Krčmársky kráľ I, 103). — Aj Tvrdého slovník uvádza správnu väzbu: *kupčiť s drevom, s remeňom, so železom, s módnym tovarom, s vínom, s ovocím*.

závisieť od niečoho, závislý od niečoho, závislosť. — Podľa Pravidiel slk. pravopisu sloveso *závisieť* viaže sa len s predložkou *od*, a nie s predložkou „na", ako každodenne píšu takmer vo všetkých našich denných časopisoch. Prední slovenskí spisovatelia užívajú väzbu *závisieť od*, na príklad: „Lebo *od nej závisí* môj život, moje všetko!" riekol Mach (Vajanský IX, 174); a *záviselo len od okolností*, či ho upotrebí (Jégé, Adam Šangala 57); Čím viac sa zohýňa k tým, ktorí sú *závislí od* čím viac *ľudí* (Jesenský, Demokrati 86). — Rozumie sa, že i podstatné meno *závislosť* viaže sa s predložkou *od*, na príklad: *závislosť od rodičov, závislosť od predstavených* a pod.

zavisnúť na niečom, nad niečím, zavislý, zavislosť. — Tieto slová darmo by sme hľadali v Pravidlách slk. pravopisu, a jednako sú veľmi časté u našich spisovateľov, na príklad: dlhé vzdychnutie vyšmyklo sa mu z pŕs a *zavislo na ústach* (Kalinčiak II, 6); len slovo: „Milica!" zas *zavislo na perách* jeho (Kal. V, 85); punčocha, ženská punčocha *zavisla na operadle* jeho mileného stolca! (Vajanský II, 146); ...*zavisla na* jej *ústach* dlhým, tuhým bozkom (Vajanský III, 261); *nad Planinou zavisly* sivé mrákavy (Kukučín V, 166); ...chcel sotrieť s povrchu zeme bytovú núdzu, ktorá *nad ňou zavisla* (Kuk. IX, 21); Slnce preberá sa cez riedku hmlu, čo *zavisla nad Zavažím* (Podjavorinská III, 53); okrem toho je známa i bezpredložková väzba s inštrumentálom, na pr.: Hľadím ...a najdem sa v mysli | horkej u nízkej komory: | že to, *čím sme* tu *zavisli*, | chytro ako svieca zhorí (Hviezdoslav XI, 48); I pevný je môj úmysel, | *nímž* na tebe *som zavisel* (Hviezdoslav VIII, 169; v tomto doklade je zriedkavé sloveso *zavisieť*, nie „závisieť"; básnik ho potreboval pre rým, aspoň z prózy ho nevieme doložiť).

Iné príklady: *Účty zavisly* (Kukučín III, 66); nemohli by sme doniesť do poriadku účet? *Zavislo čosi* za moje „Listy zo Záblatia" (Kuk. XVII, 109).

Doklady na *zavislý* a *zavislosť* (t. j. dlh): tož istotne sa rozžehnáme s chmurou! | nad zemou čierno, ťažko *zavislou* (Hviezdoslav V, 439); No-no premilá, | veď si to presne trafila, | jazýček na tom *zavislý*, | koho má žena na mysli! (Rázus, Ahasver 49); a prosil ho o vybavenie *zavislého* súboja (Vajanský VIII, 283); ...zahľadela sa... na tuhú zeleň hôrky, akoby *zavislej* nad dedinou (Podjavorinská III, 158); Gaby chápe: bratom ide najprv vyrovnať, čo majú osobných *zavislostí* (Rázus, Krčmársky kráľ 295): Srovná ďalej Gejzovo a Imrovo vzal a dal. Prijatú hotovosť i *závislosti* (s *á* chybou tlače; Rázus, Krčmársky kráľ 299).

Slová *zavisnúť, zavislý, zavislosť* sú všeobecne známe nielen v živej reči, ale aj u dobrých autorov, preto nenačim im vyhýbať.

priblížiť sa k niečomu, k niekomu. — I väzba s predložkou *k* je správna, a preto nemožno súhlasiť s praxou v niektorých tlačiarňach, kde každé *priblížiť sa k niečomu* opravujú na *priblížiť sa niečomu*. Pravda, i bezpredložková väzba s datívom je dobrá, no s predložkovou väzbou je výraz jasnejší.

***chlúba = chvála, pýcha; *chlúbiť sa = chváliť sa, vychvaľovať sa, pýšiť sa.** — U dobrých spisovateľov veru nenajdete slová „chlúba" a „chlúbiť sa", no v našich denných časopisoch sú, bohužiaľ, veľmi časté.

***aršík = hárček.** — Proti českému arch, archový máme v slovenčine *hárok, hárkový*, nuž zdrobnené slovo k *hárok* nemôže byť „aršík", ako často vídať na poštách, kde ich predávajú filatelistom. Po slovensky je len *hárček* (t. j. malý hárok).

*** belúš = sivko.** — Českému bělouš zodpovedá v slovenčine slovo *sivko*. Napospol sa hovorí len takto: *To sú pekné sivky; Máme krásne sivky*, a nie „belúše".

***hrúza = hrôza.** — V slovenčine proti krátkemu *o* v dlhých slabikách je *ô*, na príklad: kone-kôň, stoly-stôl, koše-kôš a pod., teda *o* sa nemôže striedať s *ú*, preto k slovu *hrozný* máme *hrôza*, a nie „hrúza"; aj Pravidlá slk. pravopisu uznávajú len slovo *hrôza*.

***abas = opát.** — Kde-tu ešte možno počuť, hlavne v mestskej slovenčine, že opáta menujú abasom. No nedá sa s tým súhlasiť, lebo zaužívané domáce slová nemajú ustupovať pred novoprejatými cudzími slovami.

***Adalbert = Vojtech.** — Bernolák v svojom Slovári (str. 4) pri hesle Adalbert poznačil, že ľudove je *Wogtek* (čítaj: Vojtek). Od tých čias v spisovnom jazyku celkom ovládlo krstné meno *Vojtech*. I Spolok sv. Vojtecha pôvodne sa volal Spolkom sv. Adalberta, lež keby sme ho tak pomenovali, ľud by už málokde vedel, o aký spolok ide. Znak, že meno *Vojtech* sa už všeobecne vžilo.

aero, -a, *n. pl.* aerá, *g.* aér, *str.* — Slovo *aero* je skrátené zo slova *aeroplán*, je priam tak správne utvorené ako *auto* z *automobil*. Osobitne treba upozorniť na to, že slovo *aero* sa vyslovuje trojslabične. Neslobodno teda hovoriť „éro".

***bajzom, *pajzom = dovedna, naraz.** — Príslovka „bajzom" (i „pajzom") dostala sa do ľudovej reči slovenskej z nemčiny. Nepotrebujeme ju, bo máme dosť domácich príslovieľ.

Najväčší počet slov súčasného spisovného jazyka slovenského obsahuje Slovenský frazeologický slovník Petra Tvrdého, ktorý aj pri svojich nedostatkoch je dobrou pomôckou pri štúdiu slovenčiny. Rozumie sa, že Tvrdého slovník nemohol vyčerpať celé bohatstvo našej spisovnej reči, ba pri mnohých heslách sostavovateľ musel sa uspokojiť prostým zaznačením slova bez uvedenia definície alebo vysvetlenia významu. Preto často ani Tvrdého slovník neposkytuje potrebné výklady, a tak i dobré slová, ktorých význam sa presne nepozná, postupne prichádzajú do zabudnutia. Takýto stav rozhodne veľmi škodí jazyku.

Iný nedostatok slovenských slovníkov je v tom, že obyčajne neuvádzajú pri rovnoznačných slovách, ktorému z nich patrí prednosť. Z toho potom vyplýva slovníkový zmätok hlavne v odbornej terminologii, kde na tú istú vec máme i niekoľko pomenovaní. Užívanie synoným v krásnej spisbe je na mieste, ale už v odbornej reči, kde názvy sú iba značky zpravidla bez estetickej funkcie, nepotrebným synonymám treba vyhýbať. Preto je nevyhnutné ustáliť funkcionálnu platnosť slov, čo, pravdaže, doterajší naši slovnikári nemohli robiť.

Napokon v slovníkoch mały by byť poznámky aj o pôvode slov, o ich súvislosti s inými slovami. Teda nemal by sa zanedbávať ani zreteľ na etymologiu slova. Veď poznanie pôvodu slova neraz umožňuje lepšie pochopiť jeho pravý význam.

Dokonalý slovník spisovnej slovenčiny, ktorý by vyhovoval všetkým požiadavkám vedeckým, ešte dlho nebudeme mať, lebo okolnosti v našom kultúrnom živote sú takémuto podnikaniu nežičlivé. Bez náležitého hmotného zaistenia prác na slovenskom slovníku a bez dostatočných pomocných odborných síl nedá sa v krátkom čase sostaviť veľký slovník jazyka slovenského. Pravdaže, to nemôže oslobodiť slovenskú jazykovedu od povinnosti skúmať slovenský slovník a spraviť aspoň prípravné práce. Veď mnoho sa dá zachrániť i bez uskutočnenia celkového plánu.

V Slovenskej reči, hneď ako začala vychodiť, mali sme osnovu pre svoju prácu. Predovšetkým usilovali sme sa oboznámiť verejnosť s dobrými zvyklosťami jazykovými, ktoré v praxi uplatňovala a uplatňuje Matica slovenská. Potom jednotliví prispievatelia začali skúmať i také časti slovenskej gramatiky, ktoré neboly dostatočne spracované v terajších gramatikách spisovnej slovenčiny. Pritom upozorňovali sme na množstvo nových chýb, ktoré sa šíria v bežnej slovenčine. Rozumie sa, že často sme sa dotkly aj slovníkových vecí, no zvyčajne len s jedného stanoviska, so stanoviska správnosti jazykovej.

V prvých šiestich ročníkoch Slovenskej reči sosbieralo sa toľko látky o správnosti jazykovej, že kto sa s ňou oboznámil a kto ju vie aj použiť, zväčša sám si ľahko môže zistiť, čo je správne a čo nie.

Rozumie sa, že Slovenská reč ani v budúcnosti nechce obmedzovať svoj doterajší záujem o otázky jazykovej kultúry slovenskej. Naopak, chceme ho ešte rozšíriť, a to sústavným uverejňovaním štúdií a príspevkov k slovenskému slovníku.

Pod názvom Slovenské slová budeme skúmať 1. význam slov, 2. ich užívanie u súčasných i starších

autorov a 3. ich pôvod. Takýmto činom chceme prispieť nielen k rozšíreniu dobrých slovenských slov, ale aj k ustáleniu spisovného slovníka. Aby sme túto prácu obľahčili sebe i čitateľom Slovenskej reči, slovníkové štúdie budeme podľa potreby doplňať perokresbami p. dr. Jozefa Cincíka, ktorý s veľkou ochotou podujal sa pomáhať nám v tejto práci, a to aj pri zisťovaní presného významu rozličných predmetov ľudových.

Dúfame, že z príspevkov, uverejňovaných v rubrike Slovenské slová, bude mať osoh i historická gramatika slovenská, menovite hláskoslovie, s ktorým súvisí etymologia slov.

Budeme vďační všetkým tým čitateľom Slovenskej reči, ktorí nás upozornia na zaujímavé alebo neznáme slovenské slová a ktorí prispejú aj ináč k lepšiemu poznávaniu slovenského slovníka.

črpák, -a, *m.*; **črpáčik,** -a, *m.*, z dreva vystrúhaná nádoba na načieranie a pitie. Slovo je všeobecne známe. Uvádza ho už Bernolákov Slowár. Bežné je i v spisovnej reči, na pr.: Pozri na *črpák* nášho Valacha, | Zasnívaš o Fidiasoch; | Počuj tie gajdy šumného Stacha, | Zasnívaš o nových časoch (Sládkovič, Detvan, sloha 58). — Na moravskom Valašsku: „*čerpák,* dřevěná nádoba půllitrová z mosoru, t. fládru bukového vystruhovaná“ (Bartoš, Dialektický slovník mor. 46). V spisovnej češtine slovo *čerpák* je zo slovenčiny, na pr.: Tři, čtyry *čerpáky* by on i teráz po duplované večeři k srdci připustil (Chalupka, Kocaurkovo 58; citované podľa Jungmannovho slovníka); Nabral [Janošík] do *čerpáku* vody (Jirásek; podľa PSJČ, str. 308). I v poľštine je slovo *czerpak* (t. j. črpák), ba aj v lužickej srbštine, lenže tam značí čerpadlo.

Etymologia. Slovo *črpák,* ako aj u nás správne ukázal B. Letz (SR V, 267), je deverbatívum. Priraďuje sa teda k slovám, utvoreným zo slovesného kmeňa príponou *-ák,* na pr. *struhák,* nástroj na strúhanie (od *strúhať*), *česák,* nástroj na česanie (od *česať*), *vrták,* nástroj na vŕtanie (od *vŕtať*) a pod. Podľa Bernekra (SEW) v slovanskom prajazyku bolo sloveso *čьrpǫ, *čerpti.* Z toho je v slovenčine *čriem, črieť.* Koreňové *-p* v slovenčine zaniklo analogiou k tvarom *mьrǫ, *merti* > *mriem, mrieť*; *vьrǫ, *verti* > *vriem, vrieť.* V infinitíve *čerpti* po prešmyknutí bol by vznikol tvar **črěpti.* Keďže v tom čase jazyk nezniesol slabiky so začiatočnou skupinou *pt-*, spoluhláska *p* musela zaniknúť. Možno, že zanikla ešte pred likvidovou metatézou, takže sa dá predpokladať, že už **čerpti* zmenilo sa na **čerti.* Podľa neurčitkového koreňa *čer-* vzniklo vyrovnanie i v prítomníku a *čьrpǫ, čьrpešь* atď. dalo *čьrǫ, *čьrěšь* > *čriem, črieš* atď. Sloveso *načierať,* utvorené k *črieť, čriem* podobne ako *umierať* k *mriem, mrieš,* ukazuje, že koreňové *-p* muselo zaniknúť už veľmi dávno. Cirkevnoslovanské *čьrpǫ, črěti* jasne dokazuje, že rozdvojenie pôvodného koreňa *čьrp-* je praslovanského pôvodu. V slovenčine sa rozvinuly obidve skupiny:

1. **črieť, čriem; načrieť, načierať;** 2. **črpnúť, črpať, črpkať; čerpať** (novšie z *črpať,* podobne ako **čŕt* dalo *čerť*). Príklady: Tam bude krvi dosť! | Pôjdeme brodiť ňou, | pôjdeme *črpať* ju; | nie *črpať* nemožno | len sberať možno ju | len sberať, trhať a | vo vence slávy viť (Hviezdo-

slav XI, 267). Od slovesa *črpať* (a nie od *čerpať*) je zdrobnené *črpkať*:... iný miazgu *črpká* (Hviezdoslav VIII, 86); ...začali *črpkať* vodu (Kukučín XXVII, 393). Príklady na *črpnúť*: zíde sa mi *črpnúť* vody (Hviezdoslav VIII, 155); ...keď si neskôr *črpne* trochu vínka... (Rázus, Bača Putera 85). Na sloveso *čerpať* netreba uvádzať doklady, lebo sa všeobecne uživa miesto *črpať*.

črpák.

Ako vidno z týchto príkladov, v slovenčine sú zachované tri korene: *čr-* (*črie-*), *črp-* a *čerp-*, lež okrem nich aj iný stupeň, o ktorom podrobnejšie pri hesle *krpka*.

krpka, -y, *g. pl.* krpiek (krpôk), *ž.*; **krpôčka**, -y, *g. pl.* krpôčok, *ž.*, 1. z dreva vystrúhaná nádoba na načieranie vody a pitie, 2. hlinená nádoba na vodu s dvoma otvormi (jeden na zakončení hrdla, druhý na uchu nádoby). V Bernolákovom Slowári sú doklady *krpka, krpečka*; u súčasných autorov: Z voza vytiahol bruchatú *krpku* bŏrovičky (Kukučín XX, 143; slovo *krpka* je veľmi časté u tohto autora, na pr. VII, 151; XXIV, 8; X, 34; VI, 182); postavil prázdnu *krpku* na to samé miesto (Ondrejov, O zlatej jaskyni 35); Priniesla... plnú *krpku* kyslého mlieka (Ondrejov, Zbojnicka mladosť 140):

krpka č. 1.

krpka (Hviezdoslav V, 105); ľudia boli si vziať v sklepe a v krčme tiež niečo do uzlíka a *krpôčky* (Tajovský V, 32); ...starý otec do *krpôčky* nevidí (Tajovský V, 154); *Krpôčku* za *krpôčkou* podával im... (Ondrejov, O zlatej jaskyni 108); Sadíme vám máje, | čo nám dáte za ne? | Pálenky červenej | z *krpôčky* zelenej (ľudová pesnička z Troch Sliačov, doklad od p. Jozefa Hanuľu). — U Kukučína kde-tu možno nájsť i tvar „krbka" (na pr. XXVII, 103; XIV, 84), no to asi redaktor zmenil Kukučínovu *krpku* a „krbku".

Etymologia. Písanie „krbka" naznačuje, že sa slovo *krpka* dáva do súvisu s koreňom *krb-*, no celkom neprávom. Veď potom by bolo deminutívum „krbôčka", ale všade stretáme len tvar *krpôčka*. Holub (Stručný slovník etymologický jazyka československého, str. 119) dáva do súvisu slovo *krpka* so slovami *krpec* a *zákrpok*, no bez akéhokoľvek odôvodnenia. Praslovanské *kъrpa* (porov. Berneker SEW, str. 670) označovalo pletenú obuv. I slovenské *krpec* značí pletenú obuv z kože (dávnejšie i lýčenú pletenú obuv). Cirkevnoslovanské *is-krъpiti, iskrъpati* značí nem. ausflicken, naše plátať. Bolo by teda prismelé dávať s týmto do súvisu slovo *krpka*. Bernolák v Slowári — zdá sa — naznačil správnu cestu, lebo podľa neho *krpka* a *črpák, krpečka* a *črpáček* sú rovnoznačné slová (str. 1106). A skutočne, keď porovnáme *krpku*, vyobrazenú pod číslom 1, s črpákom, prekvapuje ich podobnosť. Obidve nádoby sú vystrúhané z dreva, obidve sa užívajú na načieranie a pitie, preto právom môžeme predpokladať, že aj pôvodom svojím sú si blízke. U spisovateľov slová *krpka* a *krpôčka* vzťahujú sa obyčajne na krpku, vyobrazenú pod číslom 2. U starých ľudí v Turci dr. J. Cincík zistil, že *krpkou* menujú i nádobu, podobnú črpáku. Podľa našej mienky *krpka* č. 1. je staršia. — K slovesnému koreňu *čьrp-* (prajazykové **kirp-*) možno predpokladať iný stupeň prajazykový, a to **kurp-*, z čoho v pra-

krpka č. 2.

slovančine by bolo *kъrp-*, takže slovo *krpka* by bolo deverbatívum zo slovesného koreňa *kъrp-*. Podľa toho *krpka* svojím pôvodom i teraz značí nádobu na načierania, a teda koreň *krp-* v tomto slove nemôže sa dať s ničím iným do súvisu.

Slovo *krpka* patrí medzi svojskosti slovenského slovníka. Ani v češtine, ani v iných slovanských jazykoch nenašli sme slovo, ktoré by mu zodpovedalo kmeňom. Patrí teda *krpka* medzi starodávne slovenské slová a jej pôvod siaha hlboko do minulosti. Na základe toho možno predpokladať, že i *črpák* je starého pôvodu, veď geneticky súvisí s *krpkou*.

psiar, -a, *n. pl.* -i, *m.*, 1. strážca psov, 2. vodič psov na poľovačke, 3. dochovávateľ psov, 4. milovník psov. Príklady: *psár*, -a, m. cutos canum: Hundwärter: kutya őrző (Bernolák, Slowár 2667); *psiar*, m. kutyapecér, Hundewärter (Loos, Slovník slovenskej, maďarskej a nemeckej reči 463); *psiar*, a) kutyapecér, b) kutyakedvelő, c) kutyaól, eból (Hvozdík I, 1079); Tvrdého slovník má síce heslo *psiar*, ale bez poznámky, čo značí; ...my na opätovnú žiadosť a pokorné prosby uznali sme za potrebné ustrojiť slobodu našim *psiarom* v Sumughu, v okrese spišskom (Stentor v Slovenskom hlase, v čísle z 28. VII. 1938, str. 8, je to v preklade výsadnej listiny Andreja III. z roku 1293); Oskorušianski bratia grófi, veľkí športsmani a *psiari*, kúpili dve štence kdesi v Anglii na výstavke psov (Vajanský IX, 51). Nový význam slova *psiar* (t. j. milovník psov, ako je v citáte z Vajanského, dobre poznajú na príklad v Turci. Že by slovo *psiar* značilo aj *psiareň* alebo *psinec*, ako uvádza Hvozdík, je nepravdepodobné a nepodarilo sa nám to zistiť v živej reči.

Etymologia. Slovo *psiar* je utvorené od slova *pes* (< *pьsъ*) príponou *-ár* (*-iar*), podobne ako z kmeňa *stol-* je *stolár*. Tvar *psar* v slovinčine a v chorvátčine, poľské *psiarz* a staročeské *psář* (t. j. psovod) ukazujú na starodávny pôvod slova *psiar*. Právom môžeme predpokladať praslovanský tvar *pьšářь*, z ktorého vzniklo v slovenčine *pьšářь* a z neho po zániku slabičnej mäkkostnej korelácie *psiar* (porov. o zmene *ă* v *ia* v SR VI, 322—327). Zo slovenčiny prešlo slovo *psiar* do starej maďarčiny, a to vo forme *peszér* > *pecér*. Staromaďarské *peszér* mohlo vzniknúť iba zo slovenského **pšăř*, keď ešte v slovenčine bolo *ă*. Z juhoslovanského *psar* bolo by bývalo v maďarčine **pasár*, a nie *peszér*. Pekné svedectvo o psiaroch dáva i slovenské miestne meno:

Psiare, *g.* Psiar, *ž. pomn.*, ktoré, bohužiaľ, v našich úradných miestopisoch sa uvádza vo forme „Psiary", kde *-y* nijakým činom neobstojí, lebo v spisovnej slovenčine neživotné slová mužského rodu na *-ár* a *-iar* skloňujú sa podľa vzoru *meč*. Slovenské *Psiare* v Honte menujú sa po maďarsky *Pecér* (zo staršieho *Peszér*) a v starých latinských dokumentoch sú doložené už v 13. storočí. Obec dostala svoje meno od toho, že jej obyvatelia boli povinní dochovávať psov. Miestne meno *Psiare* i apelatívum *psiar* poukazujú na vysokú úroveň poľovníctva u starých Slovákov, ktorú od nich si osvojili Maďari; veď zo slovenského slova *psiar* urobili si *kutyapecér*, kde prvú časť *kutya* (t. j. pes) pridali si len preto, aby im slovo bolo srozumiteľnejšie (porov. na pr. maďarskoslovanské zložky *borókafenyő*, *ribahal*, *hamupipőke* [*pipőke* zo slovanského *pepelka*], *menyhal* a pod.).

žeriav, -a, *n. pl.* -y, *m.*, 1. vták, 2. zdvihák na studni, 3. zdvíhací stroj. V spisovnej reči podnes sa náležite ustálil správny tvar *žeriav*. Popri ňom užívaly a užívajú sa tvary „žeráv", „zorav", „žeráv", ba i „žurav". Bernolák v Slowári pokladal tvar „zoraw" za nespisovný a miesto neho doporúčal „garáb". Czambel v Rukoväti (3. vydanie, str. 326) učil toto: *žeriav*, -a, 1) vták, Kranich, daru; 2) zdvihák na studni, Brunnenschwengel, kútgém. Pechány (Magyar-tót szótár, str. 65) má heslo: daru, *zorav*. Pravidlá slk. pravopisu uvádzajú: *žeriav*, -a, *m.*, a) vták, b) zdvihák na studni. Tvrdý (Slk. fraz. slov., 2. vydanie, str. 830) pridŕžal sa Czamblom ustáleného tvaru *žeriav*.

žeriav č. 1.

Iné doklady: 1. ...cez jesenný vzduch mi ponad hlavou | V — znamä — tiahlo tvojich *žerávov* (Hviezdoslav XV, 7); Ján Kukučka, vytiahnutý ako *žeráv*, ..., naoko horel za blaho „Industriálnej Banky" (Vajanský IX, 242); *žeriav* (uvádza Klačko v preklade Zoologie pre vyššie triedy stred. škôl, Praha 1924); v Nomina ornithologica dr. O. Ferianc so súhlasom komisie ustálil tieto pomenovania: *žeriav popolavý, žeriav Antigonin, žeriav biely, žeriav stepový*.

žeriav č. 2.

2.) Ich roztopaš neznala medze, nie hranice. | Chraniač? Takoj putoval každý do studnice, | a srub v chvíľke prevrhli ani dáke noše, | na *žerávy* namiesto vedár stokli koše — (Hviezdoslav I, 259); ..., zadívala sa hore dvorom, ba keď chytala žrď nad vedrom, pozrela až hore po hlavu *žeriava* (Hronský, Podpolianske rozprávky 45).

3.) Ing. Ivan Viest v svojom železničnom slovníku z r. 1919 (str. 99—100) podľa češtiny zaviedol tvar „jarab" na označenie zdvíhacieho stroja: „daru, Kran m., *jarab* m.; álló daru, feststehender Kran, *nehybný jarab, fixný jarab*; átrakó daru, Umladekran m., *prekladný jarab*" atď. — V Slovenskej reči (V, 310) poukázali sme na to, že spomenutý zdvíhací stroj po slovensky môže sa volať len *žeriav*, a nie „jaráb". Maďarské *daru*, nemecké *Kranich, Kran*, české *jeřáb* po slovensky voláme iba slovom *žeriav*. Bolo by nelogické podľa vtáka menovať zdvihák na studni, ale už nie zdvíhací stroj. Okrem toho aj nižšie uvedené dôvody historické a hláskoslovné hovoria za tvar *žeriav*.

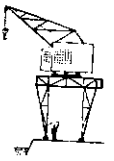

žeriav č. 3.

Etymologia. V cirkevnej slovančine boly slová *žeravъ* a *žeravlъ*. Slovinské *žerjav* (nárečové *žerjal*), slovenské *žeriav*, ba aj staročeské *řeřáb* (zo staršieho *žeřáb*) s *ř* pred *á*, ukazujú, že pre praslovančinu treba predpokladať dvojtvar *žeravъ* a *žerjavъ*. Podľa Miklosicha (EWSS 410) ide o prajazykové slovo onomatopoetického pôvodu (koreň *ger-*, porov. litovské *gerve*, grécke *geranos*, starohornonemecké *chranuh* [teraz *Kranich*], latinské *grus*).

Podľa Gebauera (HMJČ I, 518) staročeské *ž* v istých prípadoch zmenilo sa na *ř* a potom na *j*, na pr. *žeřáb* dalo najsamprv *řeřáb* a potom *jeřáb*. V češtine tvary *řeřáb* a *žeřáb* sú doložené aj z písaných pamiatok. Česká zmena *ž* v *ř* je pochopiteľná vplyvom *ř* pred *á* v slove *žeřáb*, priam tak ľahko sa dá vysvetliť disimiláciou zmena *řeřáb* na *jeřáb*. Pravda, v slovenčine nebolo nikdy hlásky *ř*, a preto nebolo ani podmienok pre zmenu *ž* v *j* v slove *žeriav*.

Tvary „jaráb" a „jarab", ktoré vnikajú do technickej terminologie slovenskej, sú celkom neoprávnené, lebo v slovenčine tvar *žeriav* nemohol sa priklonit k slovám, utvoreným z kmeňa *jarab-*.

Slovenské slovo *žeriav* pochodí zo staršieho **žeřăvъ*, a toto z praslovanského *žerjavъ*. Pôvodný kmeň slova (*žer-*) načim zachovať i v slove, čo označuje zdvíhací stroj.

okovitka, -y, *ž.*, obyčajná pálenka, lieh. Príklady: *okovit(ka)*, líh, špiritus (Kálal, Slovenský slovník 418; uvádza slovo z banskobystrického úzu); *okovitka*, pálené (Hvozdík, Tvrdý); slovo *okovitka* žije podnes na príklad v Orave; no nevyhýbajú mu ani dobrí autori, na pr.: „Ale hybaj táraš veľa ;| ibák v tvojej krčme osaďanskej, | keď ste potiecť dali *okovitke* —" (Hviezdoslav VI, 166); Lebo víno pri švábke nerado sa drží: naberie do seba toho ducha takého a razí veľmi za *okovitkou* (Kukučín I, 171); Zato dali priliať viac vody do *okovitky*; treba ulahodiť i farárom, z ktorých poniektorí hromžia tuho proti pálenke (Kukučín XX, 141); Je to veľmi dobre pomiešaná složenina *okovitky*, chrenu, horčice, korenia a iných podobných ešte prvkov (Kukučín XXV, 76). — Boli by sme veľmi povďační čitateľom Slovenskej reči, keby nám láskave oznámili, či a kde žije aj tvar *okovita* a či poznajú *okovitku* i na západnom, južnom a východnom Slovensku.

Etymologia. Podľa slov na *-ka*, na príklad *pálenka*, zmenilo sa staršie **okovita* na *okovitka*. V poľštine od 17. storočia je *okowita*; v maďarčine 18. storočia bolo *ákovita* (Szarvas—Simonyi, Magyar nyelvtörténeti szótár I, 43). Slová *okovita, okovitka* (pol. *okowita*, maď. *ákovita*) vznikly z latinského názvu pálenky „aqua vitae" (porov. francúzske pomenovanie pálenky *l'eau de vie*, t. j. doslovný preklad latinského aqua vitae = voda života). Doteraz nepodarilo sa nám zistiť, akým prostredníctvom sa k nám dostalo pomenovanie *aqua vitae = okovitka*. Nevieme ešte, či vzniklo priamo z latinčiny, či sme ho prejali od Poliakov alebo Maďarov.

skorocel, -u, *m.*, lat. Plantago, nem. Wegerich, čes. jitrocel, maď. utifű (slovenské synonymá: *kolocier*, *ranocel*). U Bernoláka *kolocír* (aj *itročel*, čo je zrejme z českého jitrocel); u Jančoviča, Loosa a Pechánya *kolocier*; Pravidlá slk. pravopisu uzákonily tvar *skorocel*; okrem týchto tvarov *ranocel* uvádza Kálal v svojom slovníku. Najčastejšie je pomenovanie *kolocier*, ktoré možno nájsť aj u spisovateľov, na pr.: či skôr hľadá mincier, mieru, | vrtinôžku trebárs, lístok *kolocieru* (Hviezdoslav V, 79); A či si sa pozerala? | *Kolocier*, ľaď, krú hneď staví (Hviezdoslav VII, 42).

Etymologia. České *jitrocel* Miklosich, Gebauer i Berneker vykladajú z *jętro-cělъ*, kde *jętro-* pochodí z toho istého koreňa ako koreň slovesa *jętriti*, t. j. *jatriť*, ale možno dať toto slovo do súvisu aj so slovom *jatrá*, takže *jitro*cel (staršie predpokladané **jatrocel*) mohlo značiť: a) rastlinu, ktorá lieči pečeň (jatrá), b) rastlinu, ktorá lieči jatrivé rany.

skorocel.

Maďarské slovo *atracél* už Miklosich správne odvodzoval z českého **jatrocel*. Ale keďže čeština nikdy priamo nesúvisela s maďarčinou, treba predpokladať tvar **jatrocel* i pre starú slovenčinu. — Otázka je, ako s týmto slovom súvisí *skorocel, kolocier* a *ranocel*. Slovo *skorocel* svojím významom (*skoro*, t. j. chytro a *cel* z *celiť*, t. j. liečiť) je naisto

novotvar, utvorený k staršiemu **jatrocel*. Dnes *skorocel* prikladá sa na rezné rany, aby zastavil krvácanie (porovnaj i citát z Hviezdoslava), teda „krú hneď staví", čiže chytro (skoro) zastaví krvácanie. Nakoľko sme mohli zistiť, *skorocel* sa nedáva na jatrivé (hnisavé) rany. Ale ako dať do súvisu prvé časti složením *jatro-* a *skoro-*? V cirkevnej slovančine bola príslovka *jędro* = *chytro, skoro*. V pôvodnom *jętrocelъ* prvá časť složeniny musela sa skrížiť s *jędro* = *chytro* a prevzala od neho význam. Ešte vtedy, keď v starom jazyku poznali slovo *jędro* (t. j. schnell, sogleich, bald), nahradili *jętro-* srozumiteľnejším *skoro-*. Z toho vyplýva, že *skorocel* má prvú časť *skoro-* podľa *jętrocelъ*, kde tvaru *jętro-* dával sa význam *skoro* (chytro). Slovo *ranocel*, ktoré žije v niektorých nárečiach slovenských a moravskoslovenských, je pravdepodobne novšie utvorené, a to tak, že jazyk nahradil tvar **jatro-* srozumiteľnejším slovom *rano-*. Napokon treba poznamenať, že tvar *kolocier* vznikol rozličnými disimilačnými procesmi zo staršieho *skorocel*, čo je celkom pochopiteľné, keďže význam druhej časti *-cel* sa zatemnil.

Spisovná slovenčina dáva najmä v odbornej terminologii prednosť tvaru *skorocel*, lebo je srozumiteľnejší než „kolocier".

vôdor, -dra, *lok.* -dre, *m.*, povala v humne. Bernolák v Slowári pokladal slovo *woder* za ľudové, preto ho označil hviezdičkou: *Woder, dru, m. v. Powal na Maštali. Na Wodre ge Seno (Slowár 3995); Pravidlá slk. pravopisu: *vôdor*, -dra, m. = pôjd v stodole, v humne. Doklady zo spisovateľov: Ona si myslí, že kraviara shodiť len tak — ako snop s *vôdra* (Kukučín VI, 151); Záčin už dnes plný a nebude ani *vôdor* stačiť (Kuk. VII, 31); Keď sme šli rekvírovať, dievky hneď na *vôdor* alebo na šop sena (Kuk. XVII, 16); ... tam nemáš rebríka: pristavený je na *vôdor* (Kuk. III, 157); Čo by si mal stovák plný záčin a *vôdor* — všetky by šly tvojím nešťastným hrtanom (Kuk. I, 154); Zhorela v humne sečkovica, i voz pod *vôdrom* (Tajovský I, 113); cepík sťa blesk poletuje | popod *vôdor* (Hviezdoslav VI, 140); tak napríklad: *vôdor* len nestaväjú nízko, | jemu však to ako nič skočiť na bojisko — (Hviezdoslav I, 236).

a) vôdor.

Kálal v svojom slovníku pri hesle *vôdor* poznačil ako prvý význam: plot, ohrada, no nám sa doteraz nepodarilo zistiť aj tieto významy slova *vôdor*.

Etymologia. Slovenské *vôdor* pochodí z praslovanského *odrъ*, ktoré ešte pred zánikom jerov zmenilo sa na **ódъrъ*, z čoho vokalizovaním párneho silného jeru vzniklo *vôdor* v strednej slovenčine (*vóder* v západnej). Ide tu o podobný silný druhotný jer ako v prípadoch: *kôpor* z **kopъrъ* a to z *koprъ*, *vietor* z **větъrъ* a to z *větrъ* a pod. (porovnaj moje Príspevky k dejinám slovenčiny, str. 27—35).

Mali by sme písať „ôdor", lenže píšeme podľa skutočnej výslovnosti *vôdor*. Pravda, v slovách, v ktorých sa zachoval i nezdĺžený kmeň, píšeme etymologicky na príklad: *ôsmy* podľa *osem* (hoci vyslovujeme „vôsmi"), *ostie* (podľa Pravidiel; patrí k slovu *osť*), hoci vyslovujeme „vôsťie" a pod. V slovenčine začiatočné *ô-* vyslovuje sa ako *vuo-*. Zo slovenského tvaru *vôdor* (**vódor*) vznikol i maďarský tvar *vodor*. Opačný vývin nebol možný, lebo 1.) západoslovenské *vóder* s vkladným

a pohyblivým *e* nemohlo vzniknúť z maďarského *vodor* (*o* sa nemohlo zmeniť na *e*), 2.) z maďarského *vodor* bolo by v strednej slovenčine *vodor* (prípadne *vôdor*), genitív „vôdora". Keďže je gen. *vôdra,* nuž slovo pochodí z praslovančiny.

Miklosich (EWSS 219—220) z cirkevnej slovančiny uvádza *odrъ,* bett, slovinsky *odri,* srbsky *odar,* česky *odr,* rusky *odërъ* atď. Ako vidno, *vôdor* je slovo praslovanské.

tenúť, teniem, tenú *po niečom,* plaviť sa, plynúť, tiecť po niečom. Bernolák v Slowári (str. 3298) pri *ťenúť* poznačil: „supernatare, aqua feri: schwimmen: úszni". U Jančoviča a Loosa niet dokladu, ani u Tvrdého. Kálal (str. 712) z Hviezdoslava uvádza *tenúť* vo význame „plynouti" a „vláti" a u Chalupku vraj značí „tonouti". Podľa Hvozdika (I, 1325) *tenúť* značí: „a) tonúť, b) tenúť po vode (u Hv.) a vizen libegni". Doklady zo spisovateľov: Junák to bľedý tam po vode *tenie,* | Znak kríža sae mu na plášti červenie; | Vo hrudi strela; v paesti meč zlomený: | A jako ďeva junáka zabliadla, | Bez duše s brala vysokýho padla: | Oj, veď on bol, ten jej premilený. (Samo Chalupka, Spevy, str. 47, vydanie z roku 1868; v tom istom diele spisovateľ udal význam slovesa *tenúť* takto: „teniem = ich werde vom Wasser getragen", str. 209.) Z Hviezdoslava: kde slova nieto, nieto viery..., | tam všetko v jedno bahno *tenie* | a norí sa jak na povel, | tam zloreč, kliatba, zatratenie... (I, 87); ...vretienko že, | hneď pod štipkou zašúľnuté, | pláva slamkou po zátoči, | *tenie*-pláva, pláva-*tenie* (VIII, 42); babie leto v zime *tenie* (VIII, 60); ...Dymu obláčik | nad nimi snul sa v slnku večernom | i *tenul* oknom... (III, 448); Vzduch strieborný jak závoj *tenie,* | sa rieka jak jej drieku pás | sa jaše; vlnot zo zelene: | tá nádherná jej sukňa zas (II, 55); ...jak miazgy živný mok keď k vetviciam *tenie* (I, 5); Ospieval som oblaky, | v cestu práve obuve si | pritužujúc návlaky. | Nebolo v tých piesní smesi | veru kúzla, vniad a krás | k očareniu, k nakloneniu; | ale stojí: od tých čias | *tenú* mojím nebom, tenú, | dušu stelúc tône pás... (II, 312); S každým prúdom *netenie* | nadšenie. | Každý vietor, ktorý sfuní, | neotrasie duše struny (II, 316); — Aká tôňa *tenie!* | zadŕha sa na parohy — | Či to skydol oblak vari?... (V, 103); a zabedákaly, roniac prúdy sĺz, | vlas ponechajúc každá *tenúť* vetrom | a ruky lomiac: Beda, beda, beda!... (III, 69); by som, priadka, našla slinku, | nakľuckala pri vretene, | za slinkou čo rado *tenie* (VII, 1); Nie, nezroní ma hlupca škrek a vrava, | vysoko nad ním *tenie* orla sláva (Vajanský VII, 332).

tenutie, -ia, *str.,* tok, plynutie: a vaše poklesky a neduhy | čo plávä smetí pošly doľ Jordánom | *tenutím* bystrým, nestaviteľným — | šly na dno padnúť moru Mŕtvemu (Hviezdoslav IV, 51).

vtenúť, vteniem, vtenú, vplynúť, vtiecť. Doklady z Hviezdoslava: ...Hospodine! ..., ó, žič, síl nech v sebe zviem, | že prúdom *vteniem* v tok dní činne (X, 181); tu *vtenuli* | v prúd jeden za druhým, jak voda keď | breh strhá (III, 446); deň, čo mi prsty zory do sna kýval, | kým — snivý chasník — o nebi som sníval, | v polnočnú dávno *vtenul* priehlbeň (V, 160); Že, starci, prv sme hlavy nesklonili, | než v zkazy tej sme maras *vtenuli* (IX, 178). — U prozaikov nepodarilo sa nám zistiť sloveso *tenúť* a jeho odvodeniny.

Etymologia. Na prvý pohľad sloveso *tenúť* so stránky hláskoslovnej

mohlo by sa dať do súvisu s koreňom *top-*, t. j. mohlo by sa predpokladať, že bol tvar **tepnǫti* > *tenǫti* > *tenúť*, podobne ako máme *tonúť* z *tonǫti* a to z **topnǫti*. Lenže takejto etymologii odporuje význam slovesa *tenúť*, t. j. plynúť (tiecť) po niečom. Príklady, ktoré sme uviedli zo spisovateľov, jasne dokazujú, že *tenúť* neznačí nikdy „tonúť". Preto treba hľadať správnejší výklad. Sloveso *tenúť* mohlo vzniknúť i z tvaru **teknǫti*, teda z koreňa *tek-*, ktorý podnes žije v mnohých slovách a tvaroch, na pr. *tiec-ť teč-ie, tieklo, tok* ap. Predpokladané **teknǫti* muselo sa už v praslovančine zmeniť na *tenǫti*, podobne ako **gybnǫti* dalo *gynǫti* > *hynúť*, **topnǫti* > *tonǫti* > *tonúť* atď. Pri slovesách II. triedy kmeňová spoluhláska musela zaniknúť už v praslovančine, a to v tom čase, keď jazyk odstraňoval všetky zatvorené slabiky. Vtedy na pr. **topnǫti* muselo dať *tonǫti*. Jazyk totiž nezniesol slabiky, ktoré by sa boly začínaly spoluhláskovou skupinou *pn-*, *bn-* a, rozumie sa, i *pn-* a *kn-* (porov. ruské *tjanut'* z *tęgnǫti*). Preto zaniklo aj *k* pred *n* a **teknǫti* dalo *tenúť*.

Po zániku jerov prehodnotil sa celkom systém ústrojnosti slov. Vznikly na príklad i zatvorené slabiky, ba i mnohé spoluhláskové skupiny, ktorých predtým v jazyku nebolo. To umožnilo analogiou reštaurovať starý stav. Tak do slovesa *trnúť* vniklo kmeňové *-p* a vznikol tvar *tŕpnuť*. No u všetkých slovies sa neobnovila kmeňová spoluhláska (ostaly *hynúť*, *tonúť* a pod.). Kmeňové *-k* neobnovilo sa ani v slovese *tenúť*, pravdepodobne preto, že sa časom zabudla súvislosť s koreňom *tek-*.

Z toho, čo sme povedali, vyplýva, že sloveso *tenúť* pochodí z doby praslovanskej a že ho treba odvodzovať z koreňa *tek-*, a nie z koreňa **tep-*.

H. B.

POSUDKY A POZNÁMKY.

Jozef Ambruš: O vydávaní slovenských literárnych prameňov. Bratislava, ročník XI, str. 441—444.

Pred kritickým vydaním diel školy Štúrovej, ktoré chystá Matica slovenská na oslavu storočného jubilea ustálenia terajšej spisovnej slovenčiny, treba len vítať veľmi časovú a podnetovú úvahu Ambrušovu o vydávaní starších, hlavne beletristických prác slovenských. Autor na Vlčkovej edícii Štúrových Spevov a piesní rozoberá niektoré dôležitejšie vydavateľské zásahy do pôvodného vydania a na príkladoch ukazuje, že Vlček až priveľmi si dovolil meniť text Štúrovho vydania z roku 1853, čím vlastne hodne narušil pôvodné dielo. Tak na príklad Vlček zmenil Štúrovo *čo to za zmena* na „aká to zmena", *hajno* na „kŕdeľ", *dlúho tak stálo* na „dlho tak bolo", *musel to byť hrad slávny* na „bol to hrad iste slávny", *dačo* na „niečo", *bárs* a *trebárs* na „hoc" a „hoci", *aj* na „i" a podobne. Ba miestami menil autorovi aj poriadok slov, čím neraz dosť utrpel rytmus veršov.

Ambruš celkom správne sa stavia proti takýmto zmenám Štúrovej pôvodiny a vyslovuje naliehavé želanie, aby sa čím skôr ustálily smernice pri vydávaní starších diel, lebo doterajšie edície sú zväčša nespoľahlivé.

Meniť pôvodný text autorov je u nás na Slovensku stará tradícia, ktorá prechodí s pokolenia na po-

kolenie. Už redaktori a vydavatelia doby Štúrovej museli mnoho meniť v rukopisoch, lebo sami spisovatelia nepísavali vždy správne. Po hodžovsko-hattalovskej reforme slovenského pravopisu nie jedno dielo museli vydavatelia prepísať do etymologického pravopisu. Neskôr mnoho chýb zavinily aj mylné alebo nepresne vyslovené gramatické poučky. Tak na príklad naši starší gramatikári učili, že zvratné zámeno *sa* má stáť podľa možnosti za slovesom, alebo veľmi blízko k slovesu. Niektorí redaktori a korektori, ba aj spisovatelia, túto poučku dôsledne aplikovali, a preto veľmi často možno najsť celkom nezvyklý poriadok slov v starších vydaniach.

No hlavná príčina vydavateľských zásahov bola inde. Pred prevratom dlhé desaťročia nemali sme vyšších slovenských škôl, a preto tlačené slovenské slovo muselo prejať aj úlohy školskej výučby jazykovej. Preto musely sa s jazykovej stránky normalizovať všetky texty. Upravovaly sa teda nielen pravopisne, ale aj syntakticky a slovníkove, len aby sa dosiahla aspoň aká-taká ustálenosť v spisovnom jazyku. Je všeobecne známe, že predvojnové Národnie noviny, Slovenské pohľady a ostatné martinské vydania boly školou jazyka slovenského, boly ukazovateľom správnych spisovných zvyklostí jazykových. V takýchto okolnostiach, rozumie sa, jazykovému usmerňovaniu podliehaly aj znova vydávané diela starších spisovateľov, veď vtedy vlastne patrily do literárnej súčasnosti, takže musely sa jej prispôsobiť i jazykove.

Pedagogické ohľady pri vydávaní starších diel neprestaly ani v prvých rokoch poprevratových, ba trvajú aspoň v istých prípadoch až podnes. No jednako nemožno sa uspokojiť s tým, že takýto stav mal by ostať navždy. A preto bolo by dobré presne rozlišovať vydania upravené alebo prepracované od vydaní kritických. Pravda, ťažko súhlasiť s Ambrušom, že by sa mohly obidva zretele spojiť a že vydanie upravené mohlo by nahradiť i kritickú ediciu. To sa podarí len výnimočne.

Najlepšie sa dá vec osvetliť poukazom na dramatickú literatúru, ktorá je vari najživšia zo slovesných diel. Chalupkovo Kocúrkovo, Záborského Najdúch alebo Palárikovo Dobrodružstvo neobstály by na našich scénach bez nevyhnutných jazykových a iných úprav. Mnohé slová a výrazy originálov, keby sme ich dnes užili, účinkovaly by neesteticky, hoci by to bolo proti pôvodnej intencii autorov. Na knižnom vydaní spomenutých diel sa výslovne uvádza, kto ich upravil. Keby bol Janko Borodáč kriticky vydal Záborského Najdúcha alebo Palárikovo Dobrodružstvo, neboly by sa mohly hrať na ľudových scénach a skromná naša dramatická literatúra bola by ochudobnená o diela, ktoré po istých úpravách možno hrať i dnes. Prípadné kritické vydanie s presným vypočítaním všetkých opráv, čo upravovateľ spravil, dalo by pečať akademičnosti týmto divadelným hrám. Nebol by sa dosiahol hlavný cieľ, pre ktorý boly vydané, t. j. aby sa staly živou divadelnou tradíciou.

Ako vidno z tohto príkladu, staršie slovesné diela musia sa upravovať, ak majú poslanie výchovné a ak majú slúžiť najširším vrstvám. Nikto by nemohol vyčítať vydavateľovi, keby jazykove sprístupnil niektorého staršieho zabudnutého autora z 18. storočia. Keby sa dal Hollý prepísať (vlastne preložiť)

do terajšieho nášho spisovného jazyka, istotne by sme to spravili len preto, aby sa znalosť jeho diela hodne rozšírila v obecenstve. To isté platí aj o niektorých beletristických (hlavne dramatických) prácach štúrovského pokolenia.

Týmto, pravdaže, nijako nechceme tvrdiť, že by sa nemaly vydávať kritické edície. Naopak, podľa našej mienky opravuje sa v dielach starších autorov primnoho a opravuje sa i to, čo opráv vonkoncom nepotrebuje. Chvalabohu, spisovná reč slovenská obohacuje sa každodenne novými a novými dielami, takže staršia literatúra slovenská nemá už také prednostné postavenie v našom živote ako v časoch predvojnových. Náš kultúrny život sa podstatne zmenil a tým aj funkcia literatúry. Dnes už diela spisovateľov starších ani novších nemajú také normatívne poslanie ako v dobe, keď nebolo slovenských vyšších škôl. Slovenský čitateľ väčšinu gramatických poučiek si osvojuje na školách, prípadne u súčasných spisovateľov, a práve preto jazykové odchýlky starších autorov od terajšej normy nie sú pre spisovný jazyk také nebezpečné ako pred prevratom. Pomaly dostávame sa so spisovnou slovenčinou do normálnych koľají, do takého položenia, kde už nehrozí nebezpečenstvo, že niektorý chybný výraz staršieho autora mohol by porušiť ustálené spisovné zvyklosti.

Z nových okolností vyplýva, že treba zrevidovať doterajšie stanovisko k jazyku starších spisovateľov. Všimnime si najsamprv básnických diel. Načo dnes meniť Štúrovi *bárs* na „hoc" a *trebárs* na „hoci", keď tieto slová sú typické pre mnohých básnikov štúrovských a keď ich dnes v spisovnej próze aj tak nik neužíva? Načo meniť výraz *mesiac sa po chmárach valí* na „mesiac po chmárach sa valí", keď obidva spôsoby slovosledu sú bežné v básnickej slovenčine? Prečo meniť Štúrovo *hajno* na „kŕdeľ", keď niet nebezpečenstva, že by sa v terajšej slovenčine vžil archaizmus „hajno", ktorý bol archaizmom už vtedy, keď ho Štúr v svojej básni užil? Keby sme podľa normotvorných gramatických poučiek začali upravovať Hviezdoslava, prestal by byť Hviezdoslavom! A to isté platí o všetkých starších básnických dielach, napísaných v strednej slovenčine.

V starších básňach nemožno meniť slová, ani ich väzby, ani poriadok slov. Veď na príklad i chybné slová a väzby u starších básnikov účinkujú na čitateľa ako archaizmy, prípadne poetizmy, takže nijako nemôžu naštrbiť ustálenú normu v terajšej próze. Z toho teda vyplýva, že staršie básnické diela treba upravovať iba pravopisne, ortograficky. Otázka je, čo robiť s interpunkciou. Ambruš na príklad uznáva za dobré, že „Interpunkčne Vlček upravil básne podľa dnešných zásad, správne sa snažil rozdeľovať a skracovať dlhé Štúrove periody, siahajúce cez celú sloku, čo bolo znakom staršej poezie." S týmto veru ťažko súhlasiť. Akže osobitná interpunkcia bola „znakom staršej poezie", tak práve preto treba zachovať i tento typický zjav staršieho básnictva, veď od interpunkcie závisí vetné členenie. Syntetickému myšlienkovému svetu Štúrovmu zodpovedá v písanom jazyku i osobitný systém interpunkcie. Pre Štúrovu reč je práve interpunkcia veľmi charakteristická. Proti terajšej našej interpunkcii, založenej na analýze vetných častí, Štúrova interpunkcia zodpovedá syntetické-

mu ponímaniu vetných častí. Preto aj v Štúrovej próze veľmi často niet interpunkčných znakov tam, kde my ich dnes kladieme. Náš myšlienkový svet až príliš súvisí s analytickým chápaním všetkého. Je to pravdepodobne dedičstvo po pozitivizme (realizme), z ktorého sa len pomaly uvoľňujeme. S tejto stránky je na príklad zaujímavé porovnanie hviezdoslavovského verša so štúrovským. U Hviezdoslava možno hovoriť o autonomnej platnosti jednotlivých slov, u Štúra (a najmä u Sládkoviča) vystupujú do popredia súvislé skupiny slov — vetné členy. A to sa odzrkadľuje v interpunkcii. Preto ani interpunkciu neslobodno meniť v dielach starších básnikov. — Niektorí vydavatelia na príklad vynechávajú u štúrovcov otázniky, výkričníky a pomlčky, lebo podľa terajších našich zvyklostí tieto znaky sa užívaly pričasto. Ale ani s tým nemožno súhlasiť, lebo takýmto spôsobom sa narúša pôvodná intonácia vety a verš bez týchto znakov nie je už tým veršom, ktorý stvoril starší básnik. — (Napokon upozorňujeme na tom mieste na zaujímavý článok nebohého prof. dr. St. Petříka, ktorý v Slovenskej reči [VI, 123 a nasl.] v článku Píšeme zbytočne veľa čiarok poukázal na niektoré zaujímavé problémy, čo súvisia s interpunkciou. Štúrovská interpunkcia bola nepomerne bližšia fonologickej interpunkcii, ktorú požadoval ustáliť Petřík.) — Básnik Ján Poničan zásadne sa vyhýba v svojich veršoch interpunkčným znakom a nedovolil by, aby mu ich vydavateľ alebo redaktor podopĺňal. Podľa Poničana absolútny nedostatok interpunkcie v jeho veršoch je jedným z typických znakov jeho poezie. A keď Poničanovu poeziu prijímame bez interpunkcie, prečo by sme mali opravovať interpunkciu Štúrovu, ktorému veru nemožno vyčítať, že by nebol poznal interpunkčné zásady v rozličných jazykoch?

Ako vidno, pri vydávaní diel starších básnikov, ktorý písali terajším spisovným jazykom, nemala by sa meniť ani interpunkcia, takže vydavateľovi by ostala iba čírо pravopisná úprava textu.

Ako postupovať pri edíciách diel prozaických? Pred rokom a pol museli sme si túto otázku riešiť v súvise so Štúrovým dielom Nárečja slovenskuo. Nemohli sme meniť terminologiu, lebo je pre Štúra charakteristická. Veď mnohé termíny musel si robiť sám. Dnes už neužívané slová, väzby a pod. museli sme ponechať nezmenené, lebo ináč ľahko by sa nám mohlo stať, že by sme boli nahradili niektoré slová originálu takými slovami, ktoré v tom čase ani v slovenčine neboly. No nemohli sme nič meniť ani na poriadku slov, hoci podľa terajších gramatík mnohým vetám Štúrovým dalo by sa vyčítať, že majú nemecký slovosled, lebo sloveso majú na konci vety. No pri podrobnejšom rozbore Štúrovho štýlu zistili sme, že nekládol sloveso na koniec vety bez príčiny, ale že to celkom vyhovuje jeho spôsobu myslenia, že u Štúra sú časté protiklady: prísudok-podmet, alebo podmet-prísudok, pričom sloveso je takmer kopulou s obmedzenou funkciou. Rozumie sa, že sme Štúrovu interpunkciu nemenili, bo tým by sme boli narušili plynulý tok jeho viet. A preto prichystali sme také vydanie, kde sme prispôsobili len Štúrov pravopis.

U starších prozaikov okrem pravopisu ťažko dačo meniť. Kto by sa opovážil nahradzovať Vajanského rusizmy teraz užívanými rovnoznač-

nými slovami domáceho pôvodu? Ba ani slovosled nemožno meniť Vajanskému, i keď sa často prieči slovosledu v živej reči. — Istotne nik sa nebude obávať, že Vajanského rusizmy pokazia spisovnú slovenčinu. Priam tak ani iné jeho jazykové odchýlky od terajšieho úzu nemôžu mať účinky na spisovnú reč. Z toho teda vyplýva, že nenačim hýbať jazykovými zvyklosťami starších autorov.

*

V ostatnom desaťročí základne sa zmenily podmienky literárneho života slovenského, preto musí sa zmeniť aj náš pomer k starším dielam našej spisby. — Nové vydania starších diel jazykove nemeňme. Dnes už na to nemáme morálneho práva, lebo spisovná norma je značne ustálená.

Stanisław Słoński: Funkcje prefiksów werbalnych w języku starosłowiańskim (starobułgarskim). Strán 386. Vydalo Towarzystwo naukowe warszawskie roku 1937.

Sám pôvodca v predslove hovorí, že mu išlo hlavne o prácu „czysto opisową", kde „chce dać dokładnie i wyczerpująco zebrany materjal, uporządkowany systematycznie", lež pritom sleduje aj rozličné funkcie predpôn v jazyku cirkevnoslovanskom. Podľa Słońského v cirkevnej slovančine boly tieto slovesné predpony: *do-, iz-, na-, o-/ob-, otъ-/o-, po-, podъ* a *nadъ, pri-, prě-* a *pro-, raz-, sъ-/sъn-, u-, vъ-/vъn-, vъz-, za-, mimo, prědъ-, prědi.* V jednotlivých kapitolách pôvodca vymedzuje funkcie príslušnej slovesnej predpony a uvádza podrobné citáty z cirkevnoslovanských textov i zodpovedajúce miesta gréckeho originálu. Na konci diela je abecedný soznam slovies, ktorý umožňuje ľahko sa orientovať v práci.

Bohatý dokladový materiál, sosbieraný a spracovaný Słońským, podstatne obohacuje naše znalosti o slovesných predponách v cirkevnej slovančine, no okrem toho je i základňou pre štúdium rozvoja prefigovaných slovies v jednotlivých slovanských jazykoch, kde teraz pomerne ľahko bude možné spraviť porovnávacie výskumy pri predponách a konštatovať, akým smerom išiel vývin od doby praslovanskej podnes.

Zo Słońského práce vyplýva, že v cirkevnej slovančine nebol vyvinutý typ slovies s dvoma alebo troma predponami. V Slovenskej reči (II, str. 224) v článku Bohatstvo slovenčiny poukázali sme na to, že pre slovenský jazyk sú veľmi typické slovesá s niekoľkými predponami, na príklad: *vynakladať-povynakladať, prestýkať-poprestýkať, ponakladať, poprehádzať,* ba máme i *prenačudovať sa* a pod. Bolo by veľmi zaujímavé sosbierať rozličné predponové slovesá v slovenčine, zistiť funcionálnu platnosť prefixov a porovnať to so stavom v cirkevnej slovančine a v iných slovanských jazykoch. Ukázalo by sa, že slovenčina čo do hojnosti slovesných predpôn patrí medzi najbohatšie slovanské jazyky a že môže slovesami vyjadriť mnohé také jemné odtienky, ktoré na príklad v susednej češtine nedajú sa vysloviť slovesami s dvoma alebo troma predponami, lebo tento druh slovies je v nej nepomerne zriedkavejší.

Z. Stieber: Słowak i Słowiak. V Języku polskom (XXI, 111—112) veľmi zaujímavú hypotézu o vzájomnom pomere slov *Słowak* a *Słowiak* vyslovil prof. Z. Stieber z Ľvovskej univerzity. S prvou časťou jeho úvahy, kde dokazuje, že spisovný tvar poľský *Słowak* nie je poľského,

domáceho pôvodu, lež pochodí priamo zo slovenčiny, treba len súhlasiť, veď naozaj hláskosloviu jazyka poľského vyhovoval by len tvar *Słowiak*, ktorý sa podnes zachoval vo forme *Słowiák* s mäkkým *ʼ* v nárečiach podhalanských, v Orave a vo Spiši, ako Stieber správne konštatuje.

No nezdá sa nám, že by bola náležite opodstatnená mienka Stiebrova, podľa ktorej východoslovenské slovo *Slovjak* (on ho píše s tvrdým *ł*, hoci Czambel v Slovenskej reči 590 dôsledne píše *Slovjak*) pochodí vraj z poľštiny („Za jedną z polskich form w tym dialekcie trzeba uznać właśnie wyraz *Słovjak*“).

Stieber zakladá svoju hypotézu o poľskom pôvode východoslovenského tvaru *Slovjak* hlavne na tom, že východná slovenčina je pomiešaný dialekt „poľsko-slovenský“ a že tvar *Słowiák* je bežný aj na južných hraniciach Poľska. No tieto dôvody nie sú dosť presvedčujúce. Najsamprv bolo by zistiť, či východoslovenský tvar *Slovjak* nemohol vzniknúť na domácej pôde. Slovom, či vyhovuje východoslovenskému hláskosloviu. A tu treba konštatovať, že vo východnej slovenčine miesto predpokladaného praslovenského *ă* (nech je pôvodu akéhokoľvek, t. j. z praslovanského *ją* alebo dlhého *ę*) po pevných spoluhláskach je *ja*, na príklad *vjažu* (no niekedy aj v slabikách krátkych za praslovenské *ă* je *ja*, na príklad *Ľipjani*). Teda východoslovenské *Slovjak* celkom dobre zodpovedá hláskosloviu tých nárečí, v ktorých podnes žije.

Pokúsme sa teraz určiť vzájomný pomer stredoslovenského a západoslovenského tvaru *Slovák* k východoslovenskému *Slovjak*. Z dejín českého jazyka je známe, že ešte v staročeštine príponou *-ěnín* sa tvorily názvy obyvateľov, na príklad *Praha-Pražěnín*, a iba neskôr, v 14. až 15. storočí, miesto prípony *-ěnín* nastúpila prípona *-ák*: *Pražák*. I pre slovenčinu možno právom predpokladať obdobný vývin. Staršie *Slověnín* iba neskoršie zmenilo sa na *Slovák* (kmeň *slověn* podnes sa zachoval v slovách *Slovenka, slovenský*).

Keby stredoslovenský tvar *Slovák* s príponou *-ák* bol veľmi starý, t. j. keby pochodil ešte z tých čias, keď v slovenčine bol rad mäkkých spoluhlások *b́, ḿ, ṕ, v́*, v strednej slovenčine muselo by byť **Slovjak*, lebo je nepochybné, že v koreni *slov́* bolo v praslovenčine mäkké *v́*. Dokazuje to aj miestny názov *Slovány* (v Turci), kde *ä* predpokladá existenciu mäkkého *v́*. Podobne v iných prípadoch po perniciach *ă* akéhokoľvek pôvodu muselo sa zmeniť na *ja*, na príklad staršie **žeḿăk* dalo *zemjak*. Pravda, v tom čase, keď v strednej slovenčine zanikala mäkkosť pevných spoluhlások, keď sa *v́* zmenilo na *v*, *b́* na *b*, *ḿ* na *m* a *ṕ* na *p* (porov. SR VI, 319 a nasl.), žilo ešte slovo *Slovenín*. Prípona *-ák* nahradila v ňom príponu *-enín* dávno po zániku mäkkostnej korelácie slabík, takže v tom čase, keď nastúpila prípona *-ák* v slove *Slovák*, stredná slovenčina nemala mäkké pernice, a preto v nej vznikol tvar *Slovák*, a nie „Slovjak“. — Západoslovenské a moravské slovo *Slovák* s hláskoslovnej stránky celkom vyhovuje.

Vo východnej slovenčine tvar *Slovjak* má príponu *-jak* preto, že pevné spoluhlásky si tam zachovaly mäkkosť na rozdiel od strednej slovenčiny.

Vyššie pokúsili sme sa dokázať, prečo v strednej slovenčine nemohol vzniknúť tvar *Slovjak*, hoci v tomto

slove mal byť vývin priam taký ako v slove *zemjak*. Keby sa dokázalo, že naše hláskoslovné dôvody nie sú správne, treba hľadať iné vysvetlenie. A tu azda možno predpokladať, že prípadné stredoslovenské **Slovjak* bolo nahradené západoslovenským *Slovák*, a to najmä preto, že západné Slovensko bolo ohniskom slovenského národného povedomia už v dobe predbernolákovskej a že západná slovenčina prevládala v tlačených publikáciách až po Štúra. Preto nie div, keby sa bol západoslovenský tvar rozšíril aj na stredné Slovensko. — No jednako pravdepodobnejšie je naše hláskoslovné odôvodnenie vzniku stredoslovenského tvaru *Slovák*.

Proti Stiebrovej hypotéze, že východoslovenské slovo *Slovjak* je poľského pôvodu, svedčí napokon i to, že východní Slováci neboli by prejali svoje vlastné meno od Poliakov. Veď vplyv poľštiny nebol na východnú slovenčinu taký dominantný, aby slovenské prvky v nej boly bývaly v menšine.

Alexander Matuška: K Vajanského slovníku. Keď sme prečítali Matuškov článok v poslednom čísle Slovenských smerov (ročník V, 302—306), najsamprv nechceli sme veriť, že takým spôsobom možno písať v literárnej revue, ktorú vydáva Spolok slovenských spisovateľov za redakcie básnika E. M. Lukáča. No tak sa zdá, že dr. Lukáč a SSS požičali len svoje mená na toto číslo Slovenských smerov a že s Matuškovým článkom nemajú nič spoločného.

O čo vlastne ide? Matuška tvrdí, že „*ani* forma Vajanského ho nevypína z priemeru, do ktorého patrí každým svojím gestom, dychom a pohľadom" a v závere svojho článku medziiným poznamenáva: „I z týchto pár riadkov vysvitá, že Vajanského slovenčina nie je silná slovenčina, ale pekne nafrizírovaná. Silná je niekde inde: u ľudových zdrojov. Jeho jazyk je obecný, neplastický ako len možno. On, ktorý najzúrivejšie zo zúrivcov odmietal „západ", predstavuje u nás prvý postavu, tak častú na západe: nie spisovateľa, ale *literáta*, s niekoľkými trikmi, ktoré prv alebo neskôr — a skôr prv ako neskôr — sa objavia ako také. Poctivci si to priznajú, nepoctivci ďalej uctievajú — nemajú kultúrnych *potrieb, nárokov*, stačí im práve táto farizejská a hlúpa úctivosť."

Matúška mohol svoje tvrdenia vysloviť i menej nenávistnou formou, no pravdepodobne si myslí, že silnými slovami doplní značné medzery svojej kritiky Vajanského slovníka, vlastne Vajanského štýlu.

S metodickej stránky je veľmi zaujímavé sledovať Matuškov postup. Hľa, akým spôsobom skúmal Vajanského reč: Sosbieral Vajanského deminutíva a postavil ich do radu takto: „Ich telo, t. j. tielko má tieto súčiastky: hlávka, vlásky, briadka, čielko, jazýček, ústočká, líčko, očká, tvárička, uško, zúbky, noštek, hrdielko (hrdielce), chrbátik, pliecko, nôžka, ramienko, rúčka, palčeky, prstičky, kolienka." Predstavte si, že by sme takouto metodou postupovali v skúmaní slovníka slovenských ľudových piesní a že by sme všetky deminutíva, vzťahujúce sa na telo, dali do jedného radu a podľa toho potom dokazovali banálnosť štýlu ľudových piesní. — Naisto by sme sami seba zosmiešnili. —

Potom Matuška to isté spravil s prívlastkami. Podľa neho Vajanský užil takéto prívlastky pri slove hrdielko (hrdielce): „Mladé, biele, útle, nežné, obnažené, ladné, ľalijové, la-

butie, prekrásne.“ Veru v toľkých sväzkoch Vajanského podarilo sa sosbierať pomerne málo prívlastkov pri slove hrdielko (hrdielce). — Aké by boly epitetá — povedzme — pri slove *očko* u ktoréhokoľvek slovenského spisovateľa alebo básnika? Boly by asi priam také „banálne“ ako u Vajanského.

Matúška si vybral niekoľko prídavných mien a zisťuje: „Čo je *čisté*? Dolina, hlas, ramienko, idealizmus, nebo, víno, postieľka, úmysel, kráľ devinho cítenia.“ — Keby sme na príklad skúmali, čo všetko je čisté u Kukučína, dostali by sme veru dlhý rad podstatných mien, ktoré by sa máločo líšily od tých, ktoré sosbieral Matuška v dielach Vajanského.

„Vajanský používa zbohatlícky nadbytočne a šraubovane cudzích slov. Domy kopaničiarov stoja *v centre* ich pozemkov (I, bod 9). *Seriózne* ochorel a *seriózne* zvuky organa (II. 243, XIII. 46). Výmoly sú *paralelné* (IX. 29), chodníčky sa vinú ako *paralelné* pásma (V. 245)“ atď., atď. — Nuž veru Matuška mal by vedieť, že v tom čase, keď Vajanský písal, slovo *paralelný* bolo rozhodne častejšie než „rovnobežný“. I keď Vajanský má azda mnoho cudzích slov, z toho ešte nemožno usudzovať, že to bola veľká chyba. — Mnoho cudzích slov našli by sme na príklad i u českých dekadentov, a jednako v ich poezii majú svoju funkciu. Je veľmi pravdepodobné, že po niekoľkých desaťročiach aj nedávno prijaté cudzie slová budú účinkovať banálne. —

Matuška urobil základnú chybu, že Vajanského reč neskúmal ako celok. Keby českí literárni kritici spočítali na príklad, koľko ráz Vrchlický užil ten istý druh rýmov alebo ten istý obraz (básnickú figúru) a na základe toho usudzovali o básnických schopnostiach Vrchlického, došli by k prekvapujúcim výsledkom. A jednako neopovážili by sa z toho vyvodzovať také dôsledky pre Vrchlického dielo, ako to spravil Matuška pri Vajanskom.

Umelecké dielo nedá sa spravodlivo hodnotiť, keď z neho vytrhneme len niektoré časti a keď len na nich skúmame spisovateľské schopnosti pôvodcove. Treba analyzovať celok, alebo aspoň jedno z diel autorových, a to so všetkých stránok.

Matuška pred vyslovením svojich príkrych súdov o Vajanského reči mal najsamprv zisťovať bohatstvo Vajanského slovníka, príčiny užívania rusizmov a cudzích slov, vnútornú ústrojnosť diel a jej súvislosť so slovným vyjadrením, užívanie vyslovených poetizmov v prozaických prácach Vajanského atď., atď. Keby bol toto všetko zistil, ešte by nebol mohol vypovedať definitívny úsudok o Vajanského reči, lebo len potom bola by nastala najťažšia práca: zaradiť Vajanského do dejín slovenskej prózy, básnictva a novinárstva.

Slovom, podnes nemáme podmienky pre hodnotenie jazykovej stránky ktoréhokoľvek staršieho alebo súčasného spisovateľa. Veď prípadné „banálne“ epitetá Vajanského, svojho času mohly byť novosťou v slovenskej próze. Pri hodnotení každého spisovateľa treba predsa skúmať i to, ako sa jeho dielo odráža od literárneho úzadia svojej doby a predchádzajúcej epochy vývinovej. — A čo bolo v slovenskej próze pred Vajanským? Aké bolo slovenské básnictvo v rokoch, keď vydal svoju prvú sbierku Tatry a more? A aké bolo naše novinárstvo tesne pred Vajanským? Pokým na tieto otázky nebudeme mať odpovede dôkladné,

do tých čias musí zlyhať každý pokus o hodnotenie Vajanského osobnosti spisovateľskej. —

Kto pozorne čítaval doterajšie články Matuškove, týkajúce sa slovenskej literatúry, nemôže mu upriecť niektoré bystré postrehy v podrobnostiach, lenže zarámcuje ich vždy do takého množstva len nadhodených, a nepreskúmaných tvrdení, že sa v nich celkom stratia.

Literárnu minulosť slovenskú nesmieme posudzovať s vysokého koňa súčasných najmodernejších smerov, a čo sa nám v nej nepozdáva s dnešného stanoviska, neslobodno nenávistne odsudzovať, a to metodami zdanlivo vedeckými, v skutočnosti však celkom chybnými, lebo neumožňujú objasniť všetky nevyhnutné súvislosti, s ktorými je späté literárne dielo. „Farizejská a hlúpa úctivosť", ktorú spomína Matuška v súvise s dielami Vajanského, je len optický klam kritikov. Veď je rozhodne lepšie úctivo pozerať na prácu spisovateľa, ktorého diela a osobnosť neboly ešte spravodlivo zhodnotené, než nenávistne na ne nadávať na základe vlastného pomýleného postupu.

Slovenské mužské priezviská na -o v češtine. S našimi priezviskami typu *Hletko, Krasko, Vančo, Onderčo* a pod. českí novinári nevedia si dať rady, a preto ich radšej ani neskloňujú, teda zaobchodia s nimi tak ako na príklad s rumunskými priezviskami na *-u* (*Titulescu*), ktoré sú vo výhode, lebo ich aspoň kde-tu pokúšajú sa skloňovať podľa vzoru *chlap*. To sa, pravda, vonkoncom nedá povedať o našich priezviskách na *-čo*. Veď doteraz sa nám nepodarilo zistiť, že by sa ich pokúsil dakto skloňovať.

Na nás český spôsob vyjadrovania druhu „od dr. Vančo", „od smrti poslance Onderčo" a pod. účinkujú veľmi neesteticky, keďže priezviská domáceho pôvodu v slovenčine sa bez výnimky skloňujú. A maly by sa skloňovať i v češtine, veď aj systém jazyka českého vyžaduje, aby sa substantíva skloňovaly, tobôž keď ide o mená pôvodu slovanského.

Uznávame, že sú isté ťažkosti s českým skloňovaním našich priezvisk na *-čo*. Ale čo povedať na to, keď Česi už prestávajú skloňovať i slovenské priezviská na *-ko* a užívajú na príklad takéto väzby: „řeč dr. Hletko byla neobyčejně útočná", „básně Ivana Krasko" a podobne. Veru niektorí českí publicisti sú v tejto veci takí dôslední, že neskloňujú ani meno francúzskeho spisovateľa Viktora Huga a píšu na príklad takto: „romány Viktora Hugo".

Takéto spôsoby musíme pokladať za výslovné odslovančovanie češtiny. Keď českí vysokoškolskí poslucháči vedeli pred rokmi a azda vedia i dnes riadne a bez akýchkoľvek ťažkostí skloňovať meno svojho profesora, ktorý sa volá *Janko,* prečo teraz českí novinári nijakým činom nechcú skloňovať slovenské priezviská *Krasko, Hletko, Rolko* a pod.? — Alebo azda bude sa i tu opakovať to, čo sa stalo s menom dr. Milana Hodžu v českej tlači? Najsamprv v českých novinách Hodžovo priezvisko vôbec neskloňovali, lež po istom čase aj novinárom českým zdalo sa to čudné a začali skloňovať *Hodža,* gen. *Hodžy,* dat. *Hodžovi* atď. Nám veru nejde do hlavy, ako sa môže písať ypsilon v genitíve „Hodžy", veď *dž* sa pokladá za spoluhlásku mäkkú, no a po mäkkej spoluhláske nemôže nasledovať ypsilon. Pravda, toto je už vec českého pravopisu a nám sa miešať doň neprichodí. Hlavné je, že sa v Čechách naučili už

skloňovať aspoň toto slovenské priezvisko.

Podľa našej mienky všetky slovenské priezviská na *-ko* dajú sa v češtine ľahko skloňovať, lebo ich možno zaradiť k českým priezviskám typu *Janko*.

Ostávaly by ešte mená na *-čo*. V slovenčine skloňujú sa podľa vzoru *sluha* (gen. *sluhu-Onderču*, dat. *sluhovi-Onderčovi*, ak. *sluhu-Onderču* atď.) a podľa vzoru *sluha* maly by sa skloňovať i v češtine (teda takto: *sluhy-Onderčy*, dat. *sluhovi-Onderčovi*, ak. *sluhu-Onderču* atď.). Pravda, bolo by správne, keby v genitíve písali *Onderči* aj *Hodži* (a nie „Onderčy" a „Hodžy"). — Nech sa v češtine rozhodnú pre akýkoľvek spôsob skloňovania, len nech skloňujú slovenské priezviská na *-o*, lebo exotické genitívy „od Onderčo", „od dr. Vančo" sú Slovákom neznesiteľné.

V rokoch poprevratových za čistotu češtiny v Lidových novinách veľmi horlieval dr. Karel Čapek, dobrý znalec češtiny Pavel Váša bol donedávna ich zodpovedným redaktorom, univ. prof. dr. Fr. Trávníček stále prispieva do nich úvahami o správnosti jazykovej, ba dr. A. Gregor kde-tu kritizuje správnosť jazykovú v slovenčine, nuž dobré by bolo, keby sa niektorý z nich ujal slovenských priezvisk v češtine a keby osvetlil, ako ich vlastne treba skloňovať.

RNDr. Oskár Ferianc: Nomina ornithologica. (Latinsko-slovenské názvy vtákov.) K Ledényiho telovednému názvosloviu slovenskému (Nomina anatomica) priradí sa v krátkom čase dr. Feriancom ustálené názvoslovie vtáctva. Ide o dielo, ktoré prezrela osobitná komisia z odborníkov prírodovedcov a lingvistov. Feriancov slovník má dve časti. Prvá časť obsahuje latinsko-slovenské názvy, kde pri prijatom a ustálenom názve sa uvádzajú aj nárečové a spisovné synonymné tvary. Druhú časť slovníka tvorí abecedný soznam nárečových pomenovaní vtákov, doplnený názvami zo starej slovenskej literatúry, počnúc bernolákovcami, pričom sa vždy uvádza aj ustálený názov.

Práca dr. Ferianca je výsledkom dlhoročného skúmania a zbierania slovenských nárečových názvov. Autor ich zbieral jednak dotazmi, jednak na mnohých miestach musel hodnovernosť názvov zisťovať sám. Takýmto činom sa mu podarilo sostaviť dielo, ktoré naše odborné kruhy a celá verejnosť naisto uvítajú s radosťou, lebo odstráni doterajší chaos v časti slovenského prírodovedeckého názvoslovia.

Dbajme na práva slovenčiny! Do redakcie Slovenskej reči prichodia rozličné ponosy, že miestami ani po dvadsiatich rokoch nerešpektuje sa slovenčina, že tam a tam niet slovenských nápisov a podobne. V tejto veci my zakročovať nemôžeme, a preto odporúčame, aby sa zistené nesprávnosti oznamovaly príslušným úradom. Ak by takéto zákroky prípadne boly bez účinku, odporúčame obracať sa na dennú tlač.

Upozornenie. Pre nedostatok miesta z tohto čísla vystala ukážka z opravených Pravidiel slovenského pravopisu a pokračovanie článku Nové príspevky k dejinám slovenčiny.

Za redakciu zodpovedá Henrich Bartek.
Vydanie Matice slovenskej v Turčianskom Sv. Martine.
Tlačil Kníhtlačiarsky účastinársky spolok v Turčianskom Sv. Martine.